

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА і ОБОРОНА

№ 8 (80)
2006

Засновник і видавець:

УКРАЇНСЬКИЙ ЦЕНТР ЕКОНОМІЧНИХ І ПОЛІТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА РАЗУМКОВА

Генеральний директор Анатолій Рачок
Шеф-редактор Людмила Шангіна
Головний редактор Євген Шульга
Макет Олександр Шаптала
Техніко-комп'ютерна
підтримка Антон Дижин

Журнал зареєстровано в Державному
комітеті інформаційної політики України,
свідоцтво KB № 4122

Журнал видається українською
та англійською мовами
Загальний тираж
3800 примірників

Адреса редакції:
01034, м. Київ, вул. Володимирська, 46
офісний центр, 5-й поверх
тел.: (380 44) 201-11-98
факс: (380 44) 201-11-99
e-mail: info@uceps.com.ua
веб-сторінка: <http://www.uceps.org>

При використанні матеріалів
посилання на журнал
«Національна безпека і оборона»
обов'язкове

Редакція може не поділяти точки зору авторів

Фотографії:

Укрінформ – обкладинка, стор. 8, 10, 11, 14,
15, 16, 17, 18, 19, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 29, 31,
32, 33, 34, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42

© Центр Разумкова, 2006

З М І С Т

АНАЛІЗ ПЕРЕБІГУ ПЕРЕДВИБОРНИХ КАМПАНІЙ НА МІСЦЕВИХ ВИБОРАХ 2006р.	2
ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕДВИБОРНИХ ПРОГРАМ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ ТА ПЕРЕДВИБОРНИХ КАМПАНІЙ В ОКРЕМИХ ОБЛАСТЯХ УКРАЇНИ:	
ДОНЕЦЬКА ОБЛАСТЬ (Донецький інститут соціальних досліджень і політичного аналізу)	6
ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСТЬ (Центр політичних досліджень)	12
СУМСЬКА ОБЛАСТЬ (Центр досліджень регіональної політики)	20
ХАРКІВСЬКА ОБЛАСТЬ (Фонд місцевої демократії)	35
ГРОМАДСЬКА ДУМКА ПРО ВИБОРИ ДЕПУТАТІВ МІСЦЕВИХ РАД ЗА МАЖОРИТАРНОЮ СИСТЕМОЮ	43
(Центр Разумкова)	

Проект здійснено Центром Разумкова та його
партнерами в регіонах за фінансової підтримки
Mott Foundation

Умови отримання журналу — на нашій веб-сторінці:
<http://www.uceps.org/magazine>.

АНАЛІЗ ПЕРЕБІГУ ПЕРЕДВИБОРНИХ КАМПАНІЙ НА МІСЦЕВИХ ВИБОРАХ 2006р.

Набуття чинності змінами до Конституції України, запровадження пропорційної системи виборів до Верховної Ради України та місцевих рад, підвищили значимість політичних партій. Через представництво в депутатському корпусі вони стали одними з головних суб'єктів формування влади та вироблення політики на державному та місцевому рівнях.

Попередня, пропорційно-мажоритарна система виборів до Верховної Ради викликала багато нарікань. *По-перше*, поширеною була практика “купівлі округу”, за якої певні заможні особи виділяли гроші на здобуття прихильності жителів регіону та в такий спосіб отримували місце у Верховній Раді. *По-друге*, мажоритарна система виявилася надто чутливою до застосування адміністративного ресурсу, а “депутати-мажоритарники” – більш вразливими до тиску з боку влади. Це переконливо засвідчили вибори до Верховної Ради 2002р., на яких провладний Вибірчий блок партій “За Єдину Україну!”, здобувши в багатомандатному окрузі лише 11,8% голосів виборців, отримав у підсумку за рахунок депутатів одномандатних округів 121 місце у Верховній Раді (26,9% місць).

Однак і пропорційна система виборів, у тому вигляді, в якому вона застосовувалася у 2006р., виявила чимало недоліків і на всеукраїнському, і на місцевому рівнях. Вони особливо далися взнаки на виборах до обласних, районних та міських рад. Політичні партії з багатьох причин виявилися недостатньо підготовленими до місцевих виборів на пропорційній основі. Майже всі партії зіштовхнулися з проблемами при розробці партійних програм, в організації роботи штабів, а після виборів – у створенні коаліцій в місцевих радах.

До головних недоліків передвиборних програм на місцевих виборах належать:

- відсутність шляхів досягнення задекларованих цілей¹;
- проголошення зобов'язань, які не належать до компетенції місцевих рад;
- невідповідність або пряма суперечливість положень деяких місцевих програм загальнодержавній програмі відповідної політичної сили.

Недосконаlostі кадрової політики місцевих партійних осередків проявлялися в недостатній скоординованості дій центральних і місцевих штабів партії. Місцеві осередки, інколи зі згоди центрального керівництва партії, діяли цілком незалежно – місцеві заможні політики самостійно наповнювали бюджет виборчої кампанії, формували партійні списки, організовували роботу передвиборчого штабу. Така ситуація засвідчила значну невідповідність української практики партійного будівництва нормам демократії.

У розвинутих демократичних країнах партії формуються довкола певної ідеології, яку поділяють її члени. Для втілення її в державній політиці вони добровільно об'єднуються в місцеві партійні осередки, підтримують свою партію матеріально регулярними внесками й окремими пожертвами, готові безоплатно або за невелику винагороду працювати під час передвиборних кампаній, обговорюють і висувають своїх представників у центральне партійне керівництво та депутати різних рівнів, беруть участь у тривалому процесі обговорення актуальних проблем країни та шляхів їх вирішення, які потім відбиваються в загальнодержавній та місцевій передвиборних програмах. Такі програми добре віддзеркалюють реальні потреби місцевої громади та близькі виборцям.

Натомість в Україні значна частина партій створюються та діють не у відповідь на соціальний запит, як інститути формулювання та просування інтересів широких суспільних верств, а як засоби політичної легалізації і боротьби інтересів окремих груп та осіб. Фінансування партій має здебільшого непрозорий характер і переважно здійснюється за рахунок спонсорських, а не членських внесків, звіти про річний бюджет партій не публікуються, не зважаючи на відповідну вимогу Закону України “Про політичні партії в Україні”. Жодна з партій не має легалізованих місцевих осередків у всіх адміністративних пунктах країни: районах, містах обласного значення, селах та ін. – тобто не є

¹ Хоча вимоги законодавства не сприяють детальному опису стратегій у передвиборних програмах, обмежуючи обсяг програми трьома тисячами друкованих знаків, окремі партії знайшли вихід у випуску додаткових матеріалів, які доповнювали викладені у програмах ідеї конкретними кроками. Втім, таких партій було вкрай мало.

такою партійною організацією, що систематично веде роботу з громадянами безпосередньо за місцем їх проживання або виробничої діяльності².

Незважаючи на велику чисельність задекларованих партіями членів, реальний розмір партійних лав може бути меншим в десятки разів – це підтверджують результати виборів, на яких окремі партії набирають менше голосів, ніж офіційна чисельність їх членів. В українських партіях відсутня і внутрішньопартійна демократія – керівництво або не обирається членами партії, або вибори мають формальний характер. Так само недемократично формуються і списки депутатів різних рівнів.

Аналіз засвідчив, що політичні партії поставилися до місцевих виборів суто формально, приділивши їм менше уваги, ніж загальнодержавним. Це вказує на ще одну відмінність між Україною та країнами розвинутої демократії. Прихильники ідеї заміни мажоритарної системи місцевих виборів пропорційною посилалися на відповідну практику країн ЄС. Але ухвалений Закон України “Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів” не передбачив проведення місцевих і загальнодержавних виборів у різні роки, як це відбувається в Європейському Союзі. Прихильники ідеї одночасного проведення місцевих і загальнодержавних виборів головним аргументом висувають заощадження необхідних на проведення виборів бюджетних коштів. Втім, збіг виборів у часі приховує значні ризики, які шкодять розбудові демократичного суспільства. За умов обмежених ресурсів, партії змушені обирати між місцевим і загальнодержавним рівнем виборів і спрямовувати зусилля переважно в одному з напрямів. Виборці не мають достатньо часу для докладного вивчення ситуації одночасно і на державному, і на місцевому рівнях для усвідомленого вибору. ЗМІ також змушені обирати пріоритети через обмеженість ефірного часу. Ці перешкоди перетворюють місцеві вибори в Україні на другорядну політичну подію, хоча саме на місцевому рівні відбувається задоволення державою головних життєвих потреб громадянина.

Ускладнює свідомий вибір і вивчення політичної ситуації напередодні місцевих виборів також те, що окремі політичні сили, утворюючи блоки на загальноукраїнських виборах, у місцевих виборах беруть участь самостійно. Під час виборчої кампанії 2006р. так вчинили партії – учасники Блоку “Пора-ПРП” (Громадянська партія “Пора” та Партія “Реформи і порядок”) і Блоку “Наша Україна” (Народний союз Наша Україна, Народний рух України, Партія промисловців і підприємців, Конгрес українських націоналістів, Християнсько-демократичний союз, Українська республіканська партія “Собор”).

Матеріали журналу містять аналіз процесів, які відбувалися в чотирьох областях України – Донецькій, Львівській, Сумській та Харківській – під час проведення місцевих виборів 2006р. й аналіз передвиборних програм. Дослідження здійснювалося місцевими аналітичними центрами, добре обізнаними в місцевих політичних процесах, історії місцевих політичних сил і перебігу виборчої кампанії у своєму краї³. У кожній області аналіз здійснювався з використанням різних підходів та методик. Попри брак стандартизації, запропоновані матеріали можуть дати уявлення про головні недоліки передвиборної кампанії та проблеми, з якими зіштовхнулися партії та блоки на місцевих виборах 2006р.

Хоча в політичних дослідженнях традиційно Україну поділяють на чотири регіони, вважаючи відмінності всередині них незначними, порівняння матеріалів, наданих місцевими аналітичними центрами, з результатами всеукраїнського опитування Центру Разумкова засвідчує, що погляди жителів навіть географічно близьких областей (Сумська, Харківська та Донецька) мають вагомий відмінності, які, зрештою, відбилися на результатах виборів.

Результати всеукраїнського опитування, проведеного Центром Разумкова через півроку після місцевих виборів 2006р., також засвідчили низьку оцінку громадянами пропорційної системи місцевих виборів. Лише 12% громадян зазначили, що в майбутньому вибори депутатів місцевих рад слід проводити за пропорційною системою.

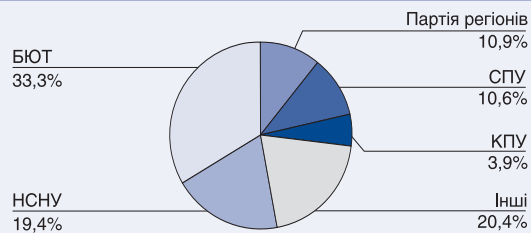
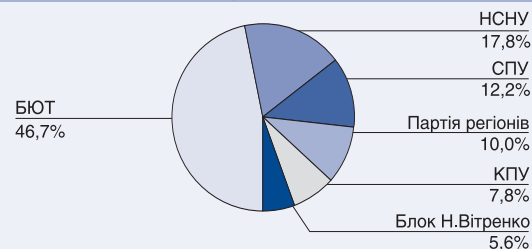
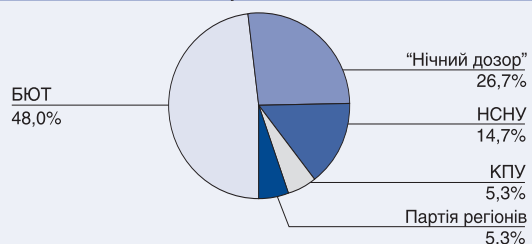
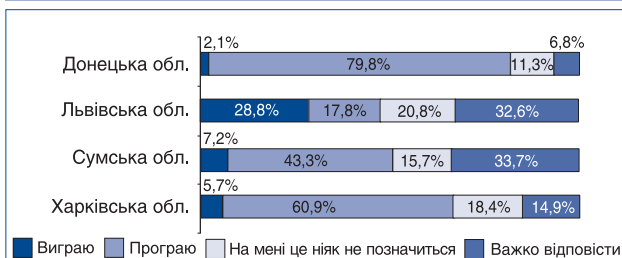
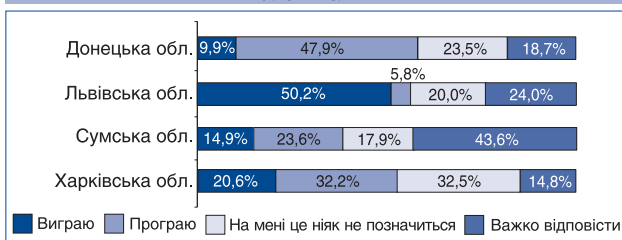
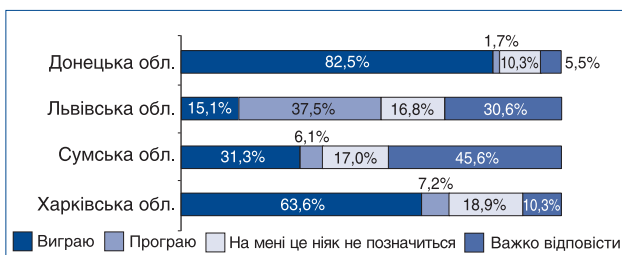
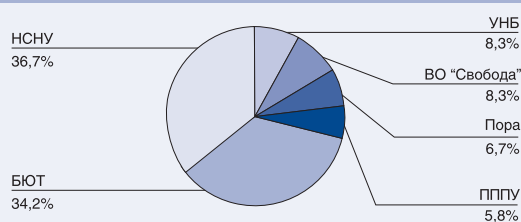
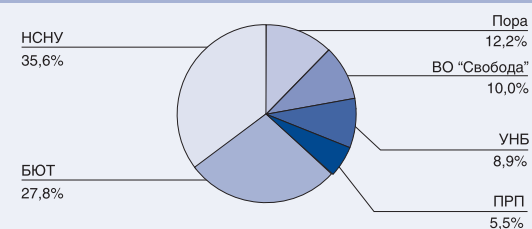
У журналі використано такі скорочені назви партій і блоків:

БЮТ – Блок Юлії Тимошенко	ПРП – Партія «Реформи і порядок»
КПУ – Комуністична партія України	ПОРА – Громадянська партія «Пора»
КУН – Конгрес українських націоналістів	СДПУ(О) – Соціал-демократична партія України (об'єднана)
НРУ – Народний рух України	СПУ – Соціалістична партія України
НСНУ – Політична партія «Народний союз Наша Україна»	УНБ – Український народний блок Костенка і Плюща
ПППУ – Партія промисловців і підприємців України	УНП – Українська народна партія
ПР – Партія регіонів	ХДС – Партія Християнсько-демократичний союз

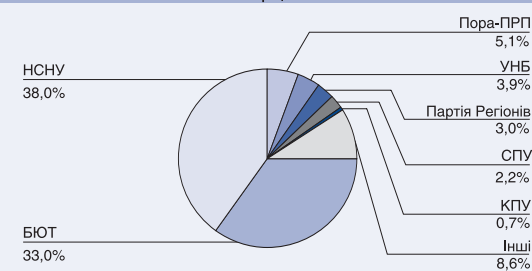
² Див. докладніше: Стан і тенденції розвитку багатопартійності в Україні. – Національна безпека і оборона, 2001, №12, с. 16-32.

³ Використані аналітичні матеріали, підготовлені Донецьким інститутом соціальних досліджень і політичного аналізу, Центром політичних досліджень (Львів), Фондом місцевої демократії (Харків) в рамках виконання спільного з Центром Разумкова проекту “Розвиток регіональних аналітичних центрів” за фінансової підтримки Фонду Чарльза Стюарта Мотта, і Центром дослідження регіональної політики (Суми) за підтримки Міжнародного фонду “Відродження” в рамках проекту “Місцеві вибори на Сумщині: аналіз попередніх здобутків та забезпечення ефективного висвітлення кампанії-2006р.”

СУМСЬКА область

Результати виборів до Верховної Ради:
% виборців областіРезультати виборів до обласної ради:
% депутатських місцьРезультати виборів до міської ради Сум:
% депутатських місцьВи особисто більшою мірою програте чи виграєте,
якщо Україна вступить до НАТО?
% опитанихВи особисто більшою мірою програте чи виграєте,
якщо Україна вступить до ЄС?
% опитанихВи особисто більшою мірою програте чи виграєте,
якщо Україна вступить до ЄП?
% опитанихРезультати виборів до обласної ради:
% депутатських місцьРезультати виборів до міської ради Львова:
% депутатських місць

ЛЬВІВСЬКА область

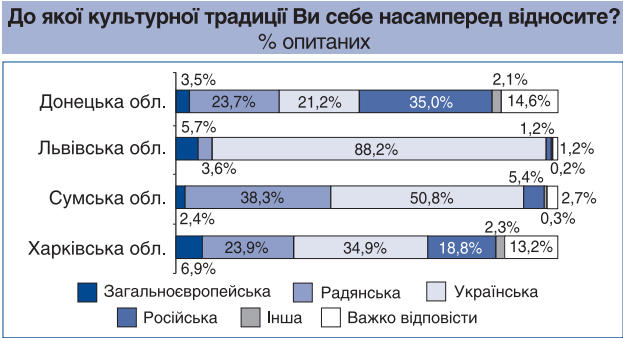
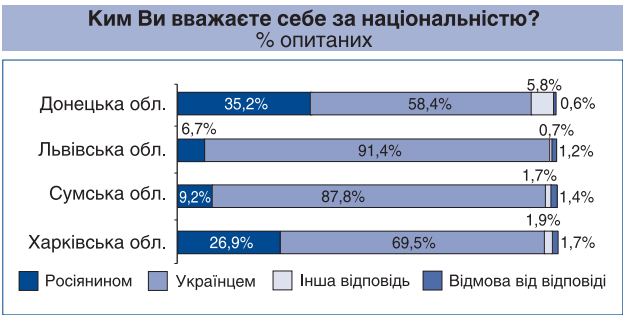
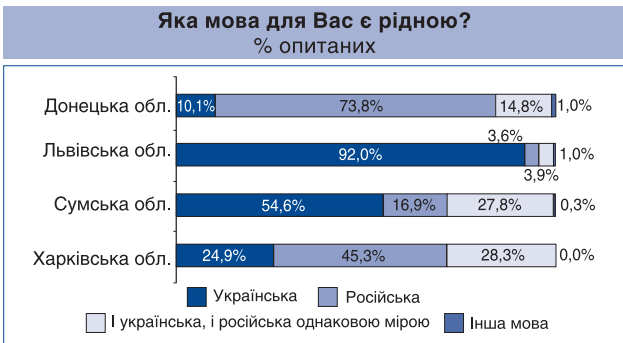
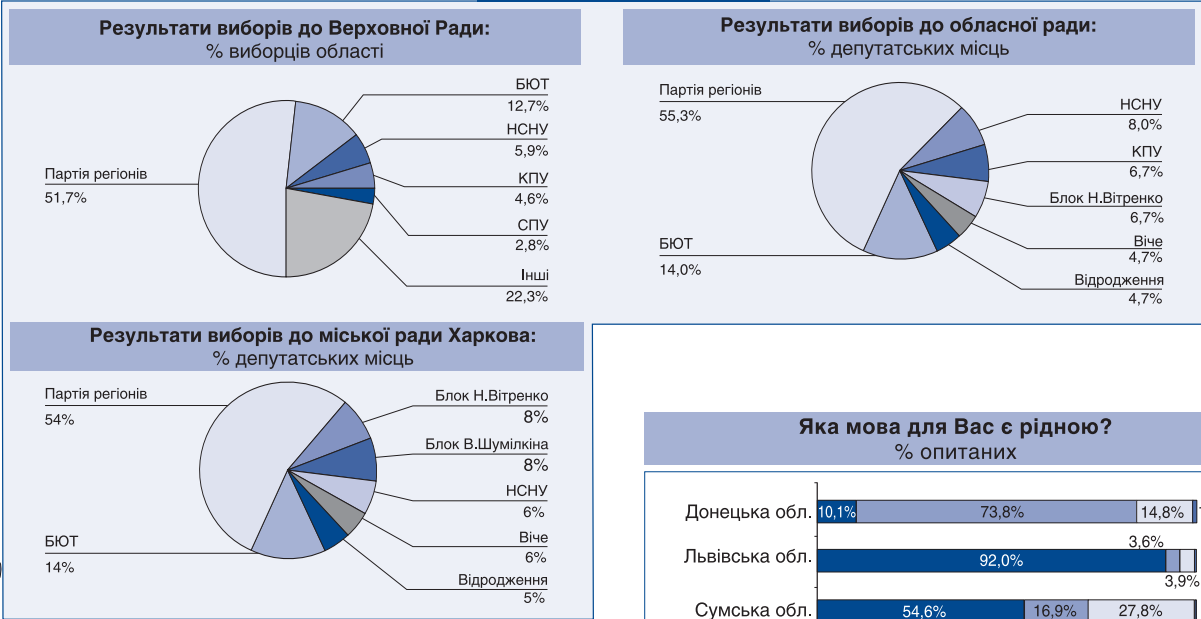
Результати виборів до Верховної Ради:
% виборців області

Джерела:

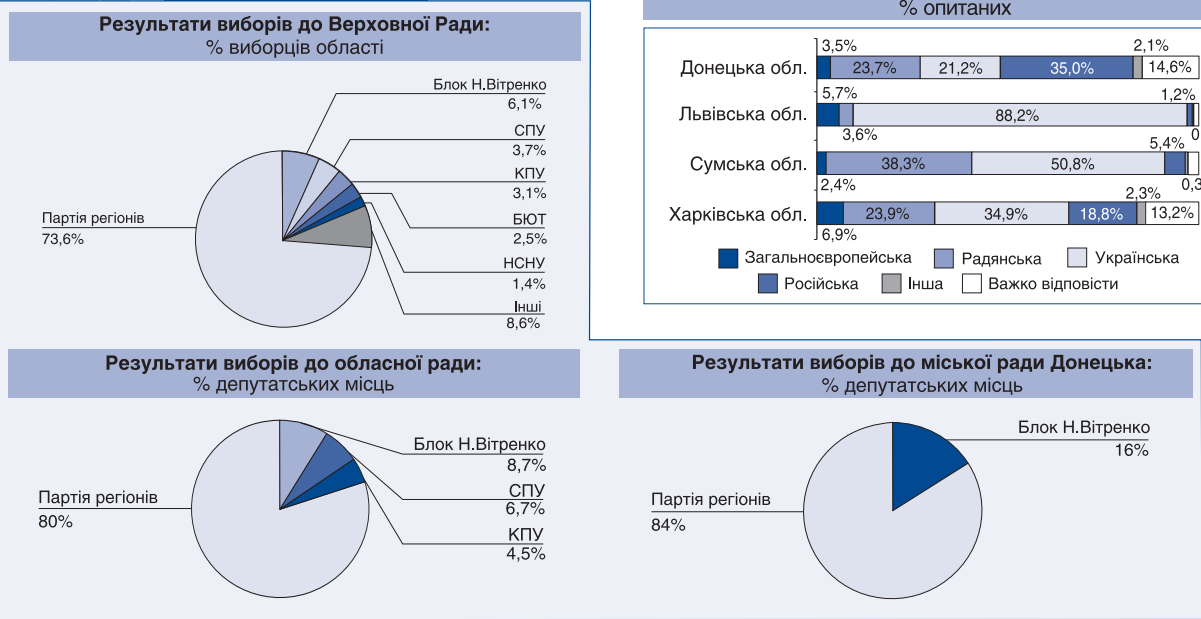
Результати виборів до Верховної Ради: Центральна виборча комісія. – <http://www.cvk.gov.ua>. Результати місцевих виборів: Українське рейтингове агентство. – <http://ura-inform.com/conference/map/index.php>, Центр Разумкова.

Соціологічні дані: опитування Центру Разумкова, травень 2006р., опитано 11 216 респондентів віком від 18 років у всіх регіонах України, теоретична похибка вибірки не перевищує 1%.

ХАРКІВСЬКА область

ДОНЕЦЬКА область

Донецька область

Дослідження здійснене Донецьким інститутом соціальних досліджень і політичного аналізу^I

Характеристика

ТЕРИТОРІЯ: 26,5 тис. км².

ЕКОНОМІЧНА СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ: промислова.

ЧИСЕЛЬНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ: 4,8 млн.,
з них виборців: 3,6 млн.

КОЕФІЦІЄНТ ВИЩОЇ ОСВІТИ: 33,4%.

СЕРЕДНЬОМІСЯЧНА ЗАРОБІТНА ПЛАТА: 1173,15 грн.

ВІКОВИЙ СКЛАД НАСЕЛЕННЯ:

- до 30 років: 36,4%;
- 30-59 років: 40,5%;
- 60 і старші: 23,1%.

ТИП ПОСЕЛЕННЯ:

- Кількість міського населення: 90%;
- Кількість сільського населення: 10%.

ПРОГОЛОСУВАЛИ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ

1 ГРУДНЯ 1991р.: 92,6%^{II}.

РІВЕНЬ ЗЛОЧИННОСТІ: 90,1 випадків на 10 тис. населення^{III}.

Погляди жителів

Порівнюючи результати опитування в Донецькій області з відповідями, отриманими у Львівській, Сумській та Харківській областях, можна визначити головними особливостями те, що у Донецькій області:

- найменше людей, які вважають рідною мовою українську (10%). При цьому, російську мову вважають рідною найбільша, порівняно з іншими трьома областями, чисельність жителів – 74%. Число громадян, які зазначили, що взагалі не розуміють української в Донецькій області найбільше – 3%;
- найменше прихильників унітарного устрою України в його нинішньому вигляді: такий сценарій розвитку підтримують лише 6% жителів області;
- найбільше число людей, які відносять себе до російської культурної традиції – 35%;
- найбільше число опонентів вступу України до НАТО – 83%, так само 83% донецчан вважатимуть особистим вигашем вступу України до Єдиного економічного простору^{IV}.

Політичні особливості

В області повністю домінує одна політична сила – Партія регіонів. За результатами виборів у місцеві Ради невелику кількість своїх представників серед депутатського корпусу різних рівнів отримали партії лівого спрямування – КПУ, СПУ, Блок Наталі Вітренко “Народна опозиція”. Присутні в регіоні обласні організації Всеукраїнського об’єднання “Батьківщина” та НСНУ особливого впливу на ситуацію не мають і знаходяться в опозиції до місцевої влади. В органи представницької влади в області пройшли лічені представники від цих партій.

Станом на січень 2007р., в області діяли 116 зареєстрованих обласних осередків політичних партій. Серед партій різної спрямованості найбільш активними є обласні організації (заявлена чисельність):

- Партії регіонів – 295,8 тис. осіб;
- СДПУ(О) – 18,7 тис.;
- Народної партії – 16,3 тис.;
- КПУ – 10 тис.;
- СПУ – близько 9,3 тис.;
- Всеукраїнського об’єднання “Батьківщина” – 7,8 тис.;
- НСНУ – 5,5 тис.;
- Прогресивної соціалістичної партії України – близько тисячі осіб.

В області також діють професійні, ветеранські, культурні, міжнаціональні, молодіжні, екологічні, правозахисні, релігійні, спортивні, профспілкові, жіночі й інші об’єднання громадян. Їх загальна чисельність перевищує 900 організацій.

Громадські організації регіону співпрацюють з органами місцевої влади, міжнародними організаціями та фондами.

За результатами виборів у Донецькій обласній раді були сформовані такі депутатські фракції:

- фракція Партії регіонів – 120 депутатів;
- Блок Наталі Вітренко “Народна опозиція” – 13 депутатів;
- СПУ – 10 депутатів;
- КПУ – сім депутатів.

У виборах депутатів Донецької обласної ради брали участь 45 політичних партій і блоків.

Джерела:

^I Див.: Виборча кампанія 2006 в Донецькій області. – Донецьк, 2006.

^{II} Результати референдуму 1 грудня 1991р.: Урядовий кур’єр, 1991, №38-39.

^{III} Соціально-демографічні дані: Державний комітет статистики. – <http://www.ukrstat.gov.ua/>,
Всеукраїнський перепис населення 2001р. – <http://www.ukrcensus.gov.ua/>.

^{IV} Дослідження соціологічної служби Центру Разумкова здійснене з 20 квітня по 12 травня 2006р. Опитано 11 216 респондентів у всіх регіонах України. Теоретична похибка вибірки – 1%.

ДОНЕЦЬКА ОБЛАСТЬ

Місцеві вибори на Донеччині мали такі головні особливості:

- поряд з економічними проблемами, обласні передвиборні програми багатьох партій значну увагу приділили висвітленню екологічних проблем краю;
- більшість партій намагалися включити до передвиборної програми якомога більший перелік проблем без їх докладного розгляду. Натомість програма БЮТ надала перевагу глибшому висвітленню лише кількох (пріоритетних) питань;
- НСНУ, який мав дуже слабку підтримку на Донеччині, доклав значних зусиль для здобуття прихильності жителів регіону та руйнування стереотипів часів протистояння на президентських виборах 2004р.;
- результати виборів виявили низку обмежень, які заважають програмам політичних партій стати впливовим чинником здобуття прихильності виборців.

Вперше з часів здобуття Україною незалежності перед місцевими організаціями політичних партій постала необхідність розробки власних передвиборних програм. Такі вимоги висунув новий Закон України “Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад і сільських, селищних, міських голів”. Відповідно до ст.36 цього закону, передвиборна програма місцевої організації політичної партії є документом, який обов’язково подається до територіальної виборчої комісії для реєстрації кандидатів у депутати. Закон гарантує виборцям можливість “ознайомлення з передвиборними програмами місцевих організацій партій (блоків), від яких зареєстровані кандидати в депутати” і “право вільно і всебічно обговорювати передвиборні програми” (ст.13 і ст.50, відповідно).

Місцевим осередкам партій і блоків необхідно було розробити передвиборні програми на основі затверджених положень всеукраїнських основної та передвиборної партійних програм, з урахування місцевих проблем, пріоритетів розвитку територіальних громад, вирішення актуальних проблем даного регіону та підвищення добробуту його жителів. У передвиборних програмах місцеві партійні організації намагалися конкретизувати пріоритети передвиборної програми загальноукраїнських виборів, окреслити основні напрями розвитку області, міста, району, визначити засоби, ресурси і терміни вирішення поставлених у програмі завдань. Отже, така програма не мала суперечити всеукраїнській і в той

саме час відбивати інтереси мешканців окремого регіону, бути специфічною, конкретною, оригінальною, враховувати громадську думку стосовно проблем регіону та запропонувати реальні механізми вирішення цих проблем.

Місцеве партійне керівництво переважно не високо оцінювало внесок роботи з написання передвиборної програми в досягнення бажаного результату. Цій роботі відводилося далеко не пріоритетне місце. Якщо на загальноукраїнському рівні до програмної роботи в рамках виборчої кампанії центральні штаби політичних сил ставилися серйозно, то в регіонах на цю роботу достатньо сил і часу переважно не відводилося, не зважаючи на те, що дослідження громадської думки свідчили про високий вплив програмно-ідеологічного чинника на виборців.

Процес складання місцевої передвиборної програми ускладнювався обмеженням, що містилося в Законі України “Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів”. Відповідно до п.10 ст.36, для реєстрації кандидатів у депутати до територіальної виборчої комісії подається передвиборна програма “місцевої організації партії (блоку), викладена державною мовою, **обсягом до трьох тисяч друкованих знаків**”. Фактично, менше ніж на одній сторінці формату А4 необхідно було не лише перелічити головні проблеми мешканців регіону, а й пояснити виборцям, яким чином

відповідна політична сила буде вирішувати кожну з цих проблем.

Не розглядаючи загалом програмну роботу політичних партій Донецчини та її вплив на кінцевий результат, дослідники Донецького інституту соціальних досліджень і політичного аналізу зосередилися на вивченні запропонованих головними учасниками кампанії текстів партійних програм. Аналіз семи передвиборних програм обласних організацій політичних партій на виборах до Донецької обласної ради показав, яким чином учасники виборчих перегонів в області виконали нову вимогу законодавства.

Проаналізовано програми обласних організацій таких політичних партій і блоків (перелік в алфавітному порядку):

- БЮТ;
- КПУ;
- Народного блоку Литвина;
- НСНУ;
- Опозиційного блоку “Не Так!”;

- Партії регіонів;
- СПУ.

Через законодавчі обмеження на розмір тексту програми, жодна з них не була у змозі охопити всі проблеми жителів області й запропонувати докладні плани їх вирішення. У тих програмах, де проблеми жителів Донецчини були враховані максимально, бракувало визначення шляхів і засобів їх вирішення, програми переважно були схожими на набір гасел.

Блок Юлії Тимошенко. Програма обласного осередку блоку називалася “Маніфест справедливості” й містила кілька розділів, зокрема “Солідаризм”, “Духовність” і “Суспільство без насилля”. Головна ідея програми – **“встановлення та вдосконалення справедливості”** для всіх верств населення, що відображено у преамбулі та перших трьох розділах. Хоча програма БЮТ мала найбільшу, порівняно з іншими, кількість розділів, поза увагою залишилися деякі важливі, на думку дослідників, проблеми жителів області – доступна та якісна освіта, захист національних меншин, організація дозвілля. Програму БЮТ можна назвати прикладом зосередження на кількох конкретних проблемах та їх докладного розгляду, з “виведенням за дужки” інших, не менш важливих, але менш пріоритетних, на думку розробників програми, проблем.

Програма БЮТ також містила розділ, присвячений **проблемі забруднення довкілля** та роз’ясненню пропонованих шляхів її вирішення (“Ми припинимо знищення Азовського моря кількома підприємствами чорної металургії; розвиток рекреаційної зони “Святогорськ” нарешті набуде системного характеру; запровадимо використання новітніх технологій виробництва”). В окремому розділі відображений механізм вирішення **проблеми забезпечення житлом мешканців регіону** (“застосувати програму іпотечного кредитування для побудови в містах замість „хрущівки” і шкідливих виробництв високоякісного житла”). Програма обласного осередку БЮТ – єдина, в якій було згадано про **транспортну проблему та проблему освітлення вулиць**, була присутня обіцянка забезпечити **“всебічну підтримку екологічних, молодіжних і громадських організацій”**.

Комуністична партія України. У програмі обласної організації КПУ повідомлялося, що вона “спрямована на захист інтересів найбільш вразливих верств населення” і саме це відрізняє її від “передвиборних програм політичних партій, які є виразниками інтересів великого капіталу”. Найбільше уваги

комуністи приділили **соціальному захисту громадян** (“значне підвищення розміру заробітної плати, пенсій та стипендій; адресної матеріальної підтримки непрацездатних громадян, багатодітних сімей і дітей-сиріт, пенсіонерів, інвалідів, чорнобильців; максимальне збереження державної системи охорони здоров’я, надання безплатної кваліфікованої медичної допомоги та забезпечення найнеобхіднішими лікарськими засобами за доступними цінами” тощо). Два пункти програми присвячено **розвитку підприємництва**. Відрізняло програму широке висвітлення **мовного питання** – не лише містилася вимога “надання російській мові статусу державної”, а й передбачалося надання офіційного статусу мовам інших національностей у місцях їх компактного проживання. Програма КПУ декларувала можливість майбутнього об’єднання з ідеологічними союзниками та спільних дій “депутатів Компартії України та лівого фронту”.

Народний блок Литвина. Програма обласної організації блоку складалася з чотирьох тематичних частин, в яких були перераховані відповідні завдання. Програму відрізняє зосередження на вирішенні **проблем села** – в такому обсязі ці питання не представлені в жодній іншій з проаналізованих програм. Окремий розділ також присвячено проблемам **духовного розвитку, культури та організації дозвілля жителів регіону**.

Народний блок Литвина запропонував своє **вирішення проблеми житлово-комунального обслуговування без збільшення тарифів** (“впровадження за рахунок бюджетних коштів сучасних автономних систем теплопостачання та лічильників для систем водопостачання”) та пообіцяв **фінансово компенсувати населенню екологічну забрудненість** („впровадження механізмів забезпечення фінансової компенсації населенню, що мешкає в зонах з несприятливим для життя довкіллям за рахунок підприємств-забруднювачів”). Крім того, у програмі блоку докладно розглядалися **питання якісних і доступних медичних послуг і захист національних меншин**.

Народний союз Наша Україна. Програма обласної організації блоку мала чотири структурні компоненти. У преамбулі здійснювалося позиціонування блоку як політичної сили саме Донецького регіону та намагання здолати стереотипи мислення виборців, які не вважають НСНУ прихильним до Донеччини: “Ми любимо Донбас – край сильних людей суворих професій... Ми прагнемо, щоб *наш* (виділено редактором) регіон щоденно нарощував свою міць та славу”.

Наступні три розділи присвячені пропозиціям **вдосконалення влади, економіки та забезпечення соціальної справедливості в регіоні**. У програмі запропоновано спосіб **збільшення прозорості, відповідальності й ефективності регіональної влади** – “чиновники постійно звітуватимуть не лише про свої доходи, а й про витрати”. Яскраво було виражене **негативне ставлення до ідеї федералізму** (“Ми рішуче проти ідеї так званого федералізму. Вона веде до руйнації держави, встановлення влади місцевих князьків і кримінальних авторитетів”). НСНУ на місцевому рівні включив до програми **питання про зняття депутатської недоторканості** (крім нього, про це також згадано у програмі місцевого осередку СПУ). У програмі приділено увагу **проблемі сиріт і безпритульних**. Слідом за гаслом “В Україні не буде чужих дітей!”, НСНУ обіцяв забезпечити “гідну фінансову підтримку сімей, які виховуватимуть сиріт і безпритульних”.

Програму також вирізняло намагання звернутися до великої кількості представників різних соціальних груп: шахтарів і працівників інших базових галузей регіону, вчителів, лікарів, працівників сільського господарства, пенсіонерів, молоді, безробітних, підприємців. Обласна організація НСНУ єдина в області підготувала та презентувала **в доповнення до обласної партійної програми велику деталізовану концепцію програми регіонального розвитку „Донеччина, яку ми будемо”**.

Опозиційний блок “Не Так!”. У назві та програмі блоку чітко заявлялася опозиційна спрямованість. Також ця політична сила, єдина з-поміж учасників кампанії, у своїй програмі декларувала **сумніви в чесності майбутніх виборів**, вимагала рівності усіх громадян перед законом, гарантування прав і свобод (“забезпечення вільних і чесних виборів у регіоні для формування ефективної представницької влади”). Блок також пропонував громадянам брати участь у виробленні та впровадженні регіональної політики та виступав за **“прозорість діяльності місцевої влади та її підзвітність народowi”**. **Проблема подолання безробіття** не лише згадана у програмі блоку, але й, на відміну від програм інших учасників виборів, визначено загальний напрям її вирішення (“подолання безробіття та збільшення робочих місць через розвиток малих та середніх підприємств”). До недоліків програми експерти Донецького інституту соціальних досліджень і політичного аналізу віднесли неконструктивний, протестний стиль викладення (“Опозиційний блок “Не Так!” виступає ПРОТИ: бездіяльності, ігнорування, ...”), який, на їх думку, обмежував коло

виборців блоку лише відповідно налаштованими жителями Донецької області.

Партія регіонів. Програма обласної організації Партії регіонів мала назву „Благополуччя для всіх!” і складалася з преамбули та двох розділів: „Наші пріоритети” та „Шляхи вирішення намічених завдань”. У першому розділі містився перелік 15 загальних задач, які ставила перед собою Партія регіонів („справедлива і відповідальна влада; повноцінне регіональне самоврядування” і т.ін.). У другому розділі стисло були представлені п’ять шляхів досягнення намічених цілей. Партія пропонувала **“постійний, чесний і відкритий діалог місцевої влади із громадськістю”**. Серед основних пріоритетів – **“повноцінне регіональне самоврядування”** („Регіонам – розширення прав, повноважень і свобод. Місцевому самоврядуванню – всі необхідні важелі для відповідальної реалізації своїх прав”). Програму вирізняє надмірна стислість викладу. За обсягом вона найменша серед семи проаналізованих.

Соціалістична партія України. Програма обласної організації СПУ мала назву “Збудуємо Європу в Україні” та складалася з двох частин. Перша містила загальнополітичне позиціонування та повторення деяких тез всеукраїнської програми. У другій частині викладено 10 звернень до виборців

Донецької області, в яких розглядалися як місцеві проблеми, так і питання, що більше підходили б загальноукраїнській передвиборній програмі. Наприклад, в обласній програмі СПУ висвітлене ставлення до вступу України до НАТО (“Наше ставлення до НАТО залишається незмінним – Україна згідно Конституції України є позаблоковою державою”), що не входить до компетенції депутатів місцевого рівня.

На відміну від інших проаналізованих передвиборних програм, програма СПУ містила безпосередню рекламу партії. В тексті наводилися якісні характеристики соціалістів, їхні переваги. Одна з цілей, що її намагалися досягти представники СПУ в Донецькій області – пояснення громадянам через програму, хто такі соціалісти, за що та проти чого вони виступають (“Соціалісти завжди були і будуть послідовними, прогнозованими. Ми завжди говорили правду, відстоювали правду, завжди є і будемо з народом” тощо).

Згідно з програмою, депутати-соціалісти **“візьмуть під суспільний та депутатський контроль цінову політику на обласному рівні”, працюватимуть “над законом про обмеження комунальних платежів до 12% доходу сім’ї”**. Лише соціалісти звернули увагу на одну зі специфічних проблем області – терикони (“депутати вирішуватимуть нагальну екологічну проблему Донецького краю – **переробку відходів вугільної промисловості – териконів**”).

Висновки

Аналіз партійних програм місцевих осередків головних учасників виборів 2006р. засвідчив низку недоліків, пов’язаних з відсутністю в керівництва місцевих партійних осередків попереднього досвіду відповідної роботи, законодавчим обмеженням обсягу програми трьома тисячами друкованих знаків і відсутністю належної уваги партійного керівництва до роботи з розробки текстів програм.

Помітна різниця зусиль, які доклали різні політичні сили до розробки місцевих програм. **У Донецькій області найбільш активним був осередок НСНУ, до якого виборці Донеччини були налаштовані негативно.** Менша активність обласних осередків інших партій свідчить про низьку пріоритетність для їх керівництва представлення виборцям продуманої, конкретної програми як плану дій на наступні роки. Політичні сили переважно не розглядали передвиборну програму в якості реального механізму впливу на політичні уподобання виборців. Ймовірно, причина полягає у традиції,

закладеної за часів мажоритарної виборчої системи – виборці звикли орієнтуватися не на якість передвиборної програми, а на особистість партійного лідера.

Мало хто при розробці програм обтяжував себе вивченням потреб конкретних груп населення, проблем окремих сфер суспільного життя Донецької області. Оскільки потреби різних груп населення мають суттєві розбіжності (зокрема, вони залежать від віку, місця проживання, добробуту тощо), партіям для отримання бажаного результату необхідно не лише чітко уявляти наявні проблеми, а й, що не менш важливо, вміло зробити ставку на ті верстви населення, від яких очікується найбільша підтримка.

Можна припустити, що при збереженні пропорційної виборчої системи роль партійних програм у виборчих кампаніях зростатиме. Від партій вимагатиметься значно краще аналітичне забезпечення роботи з вироблення та донесення до виборців передвиборних програм, що під час виборів-2006 зустрічалося на рівні області лише в одиничних випадках. Важливо також повною мірою використати такий ресурс вдосконалення партійних програм і підсилення їх ролі у своїй кампанії як залучення самих громадян до обговорення проєктів партійних програм через публічні дискусії, обговорення, зустрічі, дебати, круглі столи тощо. На виборах до місцевих рад 2006р. лише кілька обласних партійних організацій використовували ці форми роботи для донесення своїх програмних позицій до виборців.

Можна констатувати, що програми обласних організацій політичних партій на Донеччині не

зіграли важливої ролі в досягненні ними своїх результатів на виборах. І більш вдалі програми сил, які на той час знаходилися при владі (НСНУ, СПУ), і менш опрацьовані програми політичної опозиції (Партія регіонів, Опозиційний блок “Не так!”) мало вплинули на кінцевий результат виборів. Втім, у майбутньому очікується збільшення впливу якості програм на результати виборчої кампанії. Кращі результати ймовірно матимуть ті партії, які будуть у змозі не стільки декларувати красиві гасла, скільки подавати детально розроблені, підкріплені серйозною аргументацією програми власної діяльності, з поясненням конкретних засобів, ресурсів і термінів реалізації програмних положень. Адже це дасть змогу виборцям простежити за виконанням партією своїх обіцянок, свідчитиме і про зрілість партійних організацій, і про повагу до своїх виборців, і про реальність намірів виконання передвиборних програм. ■

Львівська область

Дослідження здійснене Центром політичних досліджень (Львів)^I

Характеристика

ТЕРИТОРІЯ: 21,8 тис. км².

ЕКОНОМІЧНА СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ: аграрна.

ЧИСЕЛЬНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ: 2,6 млн.,
з них виборців: 1,96 млн.

КОЕФІЦІЄНТ ВИЩОЇ ОСВІТИ: 29,3%.

СЕРЕДНЬОМІСЯЧНА ЗАРОБІТНА ПЛАТА: 899,6 грн.

ВІКОВИЙ СКЛАД НАСЕЛЕННЯ:

- до 30 років: 46,5%;
- 30-59 років: 37,5%;
- 60 і старші: 16,0%.

ТИП ПОСЕЛЕННЯ:

- Кількість міського населення: 59,3%;
- Кількість сільського населення: 40,7%.

ПРОГОЛОСУВАЛИ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ

1 ГРУДНЯ 1991р.: 97,5%^{II}.

РІВЕНЬ ЗЛОЧИННОСТІ: 55,1 випадків на 10 тис. населення^{III}.

Погляди жителів

Порівнюючи результати опитування у Львівській області з відповідями, отриманими в Донецькій, Сумській і Харківській областях, можна визначити головними особливостями те, що у Львівській області:

- найбільша чисельність жителів визнають рідною мовою українську – 92%, а 96% вважають, що володіють нею вільно;
- така сама частка жителів, як і в Донецькій області, вважають найбільш прийнятним шляхом розвитку державного устрою України той, за якого вона залишиться унітарною державою з розширеними повноваженнями регіонів;
- кожен четвертий житель області відчуває себе європейцем – за цим показником Львівщина значно відрізняється від інших досліджених областей.
- найбільше прихильників приєднання України до НАТО – 31%. У Львівській області також живе найбільше громадян, які заявляють, що виграють від вступу до ЄС – 50% і програють від вступу до ЄП – 38%^{IV}.

Політичні особливості

Найбільш впливовими та найактивнішими на Львівщині є місцеві партійні організації, очолювані народними депутатами України: НРУ (Я.Кендзьор), УНП (О.Гудима), ХДС (А.Ружицький), СДПУ(О) (І.Шурма) та НСНУ, керівником місцевого осередку якої є голова обласної адміністрації П.Олійник. Виняток становить ПРП (Т.Стецьків), яка після відходу основної частини членів до НСНУ практично була бездіяльною на Львівщині. Лідерами популярності стали Блок “Наша Україна” (зокрема, НСНУ) та БЮТ (зокрема, Всеукраїнське об’єднання “Батьківщина”).

У Львівській області зареєстровано 109 обласних організацій політичних партій. У виборчий період спостерігалась активізація діяльності НСНУ, НРУ, УНП, “Батьківщина”, КУН, СПУ, СДПУ(О), Партії регіонів, Народної партії, ПОРА, ХДС.

Найчисельнішими на Львівщині є обласні організації політичних партій (заявлена чисельність):

- “Батьківщина” – 13,5 тис. членів;
- НСНУ – 10 тис.;
- НРУ – 8,4 тис.;
- СПУ – 7,6 тис.;
- УНП – 4 тис.;
- Народної партії – 3 тис.;
- ХДС – 2,5 тис.

Участь у виборах до Львівської обласної ради взяли 39 обласних партійних організацій та блоків, а до Львівської міської ради – 41.

За результатами виборів у Львівській обласній раді були сформовані такі депутатські фракції: фракція БЮТ – 41 депутат; фракція НСНУ – 20 депутатів; фракція НРУ – 11 депутатів; фракція Всеукраїнського об’єднання “Свобода” – 10 депутатів; фракція Громадянської партії “Пора” – дев’ять депутатів; фракція УНП – вісім депутатів; фракція КУН “Національний вибір” – сім депутатів; фракція ПППУ – шість депутатів; фракція ХДС – п’ять депутатів; позафракційні – три депутати.

Джерела:

^I Див.: Суспільно-політична ситуація на Львівщині у період виборчої кампанії 2006. – Львів, 2006.

^{II} Результати референдуму 1 грудня 1991р.: Урядовий кур’єр, 1991, №38-39.

^{III} Соціально-демографічні дані: Державний комітет статистики. – <http://www.ukrstat.gov.ua/>,
Всеукраїнський перепис населення 2001р. – <http://www.ukrcensus.gov.ua/>.

^{IV} Дослідження соціологічної служби Центру Разумкова здійснене з 20 квітня по 12 травня 2006р. Опитано 11 216 респондентів у всіх регіонах України. Теоретична похибка вибірки – 1%.

ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСТЬ

Аналіз передвиборних програм обласних і міських партійних організацій виявив такі головні особливості:

- обласні та міські осередки загальноукраїнських партій застосовували різні підходи до формування місцевих політичних програм: одні адаптували текст загальноукраїнської програми до місцевих потреб, інші створювали для місцевих виборів окремі програми;
- партії часто демонстрували розбіжності в підходах до тих самих питань на місцевому та загальноукраїнському рівнях. Наприклад, потреба скасування депутатської недоторканості зазначалася в місцевих програмах НСНУ, але не була заявлена в загальноукраїнській програмі Блоку “Наша Україна”; натомість БЮТ декларував потребу скасування недоторканості на центральному рівні, не розкриваючи цього питання в місцевих програмах;
- окремі політичні сили в місцевих програмах проголошували більш популістські гасла, ніж у загальноукраїнських. Наприклад, місцеві програми КПУ обіцяли запровадження “симоненківських кредитів життєвого старту”, які погашалися б державним коштом у разі народження однієї дитини на 25%, двох – на 50%, трьох – на 100%.

Центром політичних досліджень (Львів) аналізувалися передвиборні програми на виборах до Львівської обласної та міської рад семи партій і блоків: НСНУ, БЮТ, Партії регіонів, КПУ, СПУ, які за результатами соціологічних досліджень, що проводилися протягом виборчої кампанії, долали тривідсотковий бар’єр, а також Українського народного блоку Костенка і Плюща та Громадянської партії “Пора”, включених у дослідження через їхню активну діяльність на Львівщині.

Було досліджено співвідношення між передвиборними програмами різних рівнів однієї партії чи блоку на предмет відповідності та несуперечності між ними в основних положеннях, а також вміння партійних осередків належним чином оцінити місцеві особливості, потреби й інтереси жителів, відобразити їх у своїх передвиборних програмах¹.

Аналіз передвиборних програм на виборах до Львівської обласної ради

Політико-правова сфера							
	НСНУ	БЮТ	ПР	КПУ	СПУ	УНБ	ПОРА
Розвиток місцевого самоврядування	1	0	0	0	0	0	1
Публічність і відкритість влади	2	0	0	1	0	0	0
Участь громадян в ухваленні політичних рішень	1	0	0	0	0	0	0
Подолання корупції	1	1	0	1	0	1	1
Зміцнення правопорядку	0	0	0	0	0	0	0
Відповідальність посадових осіб	0	1	0	0	1	0	0
Кадрова політика	0	0	1	0	0	0	1

¹ Дослідження проводилося методом якісного аналізу текстів програм із використанням шкали розподілу з 5 пунктів, де 0 – відсутність згадування даної проблеми у програмі, а 4 – найкраще висвітлення проблеми та наявність пропозицій з її вирішення.

- про необхідність розвитку місцевого самоврядування у своїх програмах НСНУ та ПОРА лише згадували, не пропонуючи жодних конкретних кроків;
- публічність і відкритість влади пропонувалося втілювати переважно через звітування перед громадськістю й відмову депутатів від недоторканості;
- про необхідність участі громадян в ухваленні політичних рішень йшлося лише у програмі обласного осередку НСНУ;
- проблема подолання корупції згадується в партійних програмах лише на рівні декларацій, конкретні шляхи боротьби з корупцією відсутні;
- проблема правопорядку відсутня у програмах усіх досліджуваних партій;
- забезпечення виконання передвиборних програм своїх обласних, міських, районних і селищних партійних організацій по кожному конкретному зобов'язанню обіцяє лише Соціалістична партія України;

- кадрова політика згадується лише в контексті потреби системних змін в органах державної влади, приходу кваліфікованих, чесних і компетентних людей.
- для підтримки сільгоспвиробників Партія регіонів пропонує розвивати зв'язки між підприємствами аграрного сектора та споживачами, забезпечувати сільськогосподарські підприємства сучасною технікою та запровадити енергозберігальну програму, а КПУ – державне замовлення на сільськогосподарську продукцію та доступні кредити;
- розвиток інфраструктури села, на думку більшості партій, полягає в забезпеченні повноцінної роботи шкіл, дитячих садків, народних домів “Просвіти”, фельдшерсько-акушерських пунктів, сільських бібліотек, спортивних майданчиків;
- партії пропонують здійснити комп'ютеризацію шкіл, розробити механізми контролю за корупцією у вищій школі, надати обдарованим дітям можливості навчатися державним коштом, запровадити транспортне забезпечення школярів за допомогою шкільних автобусів;
- партії переважно виступають за надання кожній людині кваліфікованої медичної допомоги в разі необхідності, розвиток сімейної медицини та медичного страхування;
- партії обіцяють забезпечити молодь першим робочим місцем, доступним житловим кредитуванням, відновити повноцінну роботу дитячих садків, лікарень, оздоровчих установ.

Низка проблем, на думку більшості партій, не є нагальними для області й не відображені в більшості їх програм. До таких відносяться:

- розвиток економіки, її детінізація;

Соціально-економічна сфера

	НСНУ	БЮТ	ПР	КПУ	СПУ	УНБ	ПОРА
Розвиток економіки	1	0	0	0	0	0	0
Детінізація	0	0	0	0	0	1	0
Розвиток підприємництва	1	1	2	1	0	0	0
Розвиток малого та середнього бізнесу	0	0	1	0	0	1	1
Залучення інвестицій	1	1	1	0	0	0	0
Податкова система	0	1	2	0	0	0	0
Доходи і видатки бюджету	0	0	0	0	0	1	0
Створення робочих місць, подолання безробіття	0	0	0	0	3	1	0
Доходи населення, зарплати	1	0	0	2	1	0	0
Повернення втрачених заощаджень	1	1	0	0	0	0	0
Житлове будівництво	1	0	0	0	0	0	0
Земля, землекористування	1	0	0	1	0	1	0
Розвиток інфраструктури села	1	2	1	0	0	1	2
Підтримка сільгоспвиробника	0	0	2	4	1	1	1
Меценатство	0	1	0	0	0	0	0
Пенсійне забезпечення	1	1	0	1	1	0	0
Соціальний захист пенсіонерів	0	0	0	1	1	1	0
Соціальний захист дітей, дітей-інвалідів	1	0	0	1	2	0	0
Освіта	3	1	0	1	4	4	0
Медичне забезпечення, розвиток медицини	3	1	0	1	1	1	0
Молодіжна політика	1	3	0	4	3	0	0

- контроль наповнення і витрат бюджету;
- повернення втрачених заощаджень;
- житлове будівництво;
- меценатство.

Такі питання, як розвиток підприємництва, малого та середнього бізнесу, залучення інвестицій, вдосконалення податкової системи, створення робочих місць, подолання безробіття, збільшення доходів населення, підвищення зарплат, землекористування, пенсійне забезпечення, соціальний захист пенсіонерів, дітей, дітей-інвалідів знайшли своє відображення в партійних програмах, але шляхи їх вирішення не були запропоновані.

Житлово-комунальна сфера

	НСНУ	БЮТ	ПР	КПУ	СПУ	УНБ	ПОРА
Програми енергозбереження і технічної модернізації обладнання	0	1	3	0	0	1	0
Ціни на комунальні послуги	0	0	0	1	0	1	0
Транспорт і дороги	0	0	0	0	2	0	0
Проблема утилізації відходів, сміттєзвалища	0	0	0	0	1	0	0
Налагодження роботи ЖЕКів	0	0	0	0	0	1	0

Хоча проблеми енергозбереження й технічної модернізації обладнання житлово-комунального господарства, цін на комунальні послуги, транспорту, стану доріг, утилізації відходів, сміттєзвалищ, налагодження роботи ЖЕКів дуже турбують жителів області, обласні осередки усіх партій переважно поверхово торкаються цих проблем у своїх передвиборних програмах.

Духовно-культурна сфера

	НСНУ	БЮТ	ПР	КПУ	СПУ	УНБ	ПОРА
Збереження й розвиток національних традицій, мови, культури	1	1	1	1	1	1	0
Відродження пам'яток архітектури	1	0	0	0	0	0	0
Гармонізація міжконфесійних і міжнаціональних відносин	0	1	0	1	1	0	0
Захист історико-культурних цінностей	0	1	0	0	0	0	0
Збереження й розвиток вітчизняного наукового потенціалу	0	0	1	0	0	0	0

Духовно-культурна сфера в передвиборних програмах має форму стандартних заяв про збереження й розвиток національних традицій, мови, культури, відродження пам'яток архітектури, гармонізацію міжконфесійних і міжнаціональних відносин, захист історико-культурних цінностей, збереження й розвиток вітчизняного наукового потенціалу.

Екологічна проблематика

	НСНУ	БЮТ	ПР	КПУ	СПУ	УНБ	ПОРА
Захист довкілля	1	0	0	0	1	2	1
Розвиток туризму	0	1	0	0	1	1	1

Львівська область має великий потенціал для розвитку туристичного бізнесу через природні багатства та культурні пам'ятки, але через велику кількість розташованих на її території шкідливих підприємств потребує захисту навколишнього середовища. Значна частина партій пропонує впроваджувати комплексні програми захисту довкілля та розвитку туризму, намагаючись поєднати ці два питання.

Аналіз передвиборних програм на виборах до Львівської міської ради

Для оцінювання передвиборних програм до Львівської міської ради експерти Центру політичних досліджень розробили критерії в п'яти сферах, виходячи з потреб та очікувань жителів міста:

Політико-правова сфера

	НСНУ	БЮТ	ПР	КПУ	СПУ	УНБ	ПОРА
Розвиток місцевого самоврядування	1	0	0	0	0	0	0
Участь громадян в ухваленні рішень	1	1	0	0	0	0	0
Контроль за діяльністю місцевої влади	1	1	0	1	1	0	1
Відповідальність влади та посадових осіб	0	1	2	0	0	0	0
Подолання корупції	1	0	0	1	0	0	1
Кадрова політика	1	0	0	0	0	0	0
Зміцнення правопорядку	0	0	0	0	1	0	1

Соціально-економічна сфера							
	НСНУ	БЮТ	ПР	КПУ	СПУ	УНБ	ПОРА
Розвиток підприємництва	1	1	1	1	0	1	1
Розвиток малого та середнього бізнесу	0	2	0	0	1	1	1
Залучення інвестицій	1	0	1	0	1	1	1
Подолання безробіття	1	0	0	1	1	1	0
Доходи населення, зарплати	2	1	0	1	1	0	1
Житлове будівництво	1	0	1	1	0	0	1
Соціальне житло	1	0	0	0	1	1	1
Податкова система	0	1	1	0	0	0	0
Земля, землекористування	0	1	0	0	0	1	0
Меценатство	1	1	0	0	0	1	0
Пенсійне забезпечення	0	2	1	1	1	0	0
Соціальний захист пенсіонерів	0	1	2	1	1	0	0
Соціальний захист дітей, дітей-інвалідів	0	1	1	1	1	0	0
Молодіжна політика	2	3	2	4	3	2	1
Освіта	0	1	2	0	1	1	1
Медицина	0	1	1	1	0	1	0

Житлово-комунальна сфера							
	НСНУ	БЮТ	ПР	КПУ	СПУ	УНБ	ПОРА
Благоустрій міста	2	1	2	0	1	4	2
Утримання будинків	2	0	0	0	0	2	0
Якість і ціна комунальних послуг	1	0	0	1	3	0	0
Налагодження роботи житлово-комунального господарства	0	1	0	0	0	0	1
Програми енергозбереження й технічної модернізації обладнання	0	1	0	0	0	0	0
Дороги й транспорт	0	1	2	0	1	3	0
Проблема кладовищ	0	0	1	0	0	0	0
Утилізація відходів, сміттєзвалища	0	0	2	0	1	2	0
Вода та водопостачання	0	0	0	0	0	2	1
Енерго- й тепло забезпечення	0	0	0	0	0	3	0

Духовно-культурна сфера							
	НСНУ	БЮТ	ПР	КПУ	СПУ	УНБ	ПОРА
Збереження й розвиток національних традицій, мови, культури	1	1	1	1	0	1	0
Відродження пам'яток архітектури	0	1	0	0	0	1	0
Гармонізація міжконфесійних і міжнаціональних відносин	0	0	0	1	0	0	0

Екологічна проблематика							
	НСНУ	БЮТ	ПР	КПУ	СПУ	УНБ	ПОРА
Розвиток туризму	0	1	1	0	1	2	0
Захист довкілля	0	0	0	0	1	1	0

Партії та блоки переважно лише декларували вищезазначені проблеми та не пропонували шляхів їх вирішення. Найглибше у програмах всіх львівських міських організацій партій і блоків відображено молодіжну політику. Зокрема у програмах БЮТ, КПУ та СПУ є положення про підтримку програм започаткування власної справи молодими сім'ями, створення сприятливих умов кредитування житла для молодих сімей, надання студентам гарантій працевлаштування, заборону ліквідації, продажу та руйнування дитячих і спортивних майданчиків, збереження мережі дитячих садків.

Залежно від врахування партійними осередками специфіки міста, проблем і потреб його жителів, програми на виборах до Львівської міської ради поділялися на три групи:

- програми, написані без врахування проблем міста (БЮТ);
- програми, в яких проблеми висвітлюються частково (КПУ, Партія регіонів, СПУ, ПОРА, НСНУ);
- програми, що написані безпосередньо для Львова (УНБ).

Програма УНБ пропонувала розробку та затвердження у 2006р. стратегічної програми розвитку міста, зменшення витрат води з 36% до 20%, відкриття трамвайної лінії до Сихівського масиву та тролейбусної – до мікрорайону Рясне-2, залучення інвестицій у будівництво сучасного виставкового комплексу, концертного залу, палацу льодових видів спорту й аквапарку. Інші суб'єкти виборчого процесу зробили менше зусиль для адаптування всеукраїнських передвиборних програм або програм для області до потреб міста. Програма БЮТ на виборах до міської ради нагадувала за окремими

позиціями загальнонаціональну програму та містила завдання всеукраїнського, а не міського рівня – проведення пенсійної реформи, зміни в системі оподаткування тощо. Програми НСНУ, Партії регіонів, ПОРА не містили конкретних шляхів вирішення проблем.

Можна констатувати, що передвиборні програми партій і блоків на місцевих виборах далекі від свого дійсного призначення. Досліджені приклади далекі від програм учасників місцевих виборів розвинених демократичних країн. Внаслідок цього місцеві осередки партій, які брали участь у виборах 2006р., не виконували двох головних партійних функцій – артикуляції та агрегації суспільних інтересів і визначення головних напрямків суспільного розвитку.

Порівняння програм партій і блоків на виборах до Верховної Ради України, Львівської обласної ради та Львівської міської ради

Народний союз Наша Україна. Програми політичної сили на кожному рівні декларували підтримку чинного Президента України В.Ющенка, його команди та обраного курсу розвитку держави. Загальнонаціональна передвиборна програма Блоку “Наша Україна” була більш детальною та структурованою, ніж обласна та міська. У ній чітко визначалися пріоритети розвитку: “економіці – стабільний розвиток”, “громадам – добробут”, “кожному – справедливість”, “владі – народність”, “судам – чесність”, “людям – здоров’я та чисте довкілля”, “нації – духовність та освіту”, “селу – заможність”, “армії – професійність”, “зовнішній політиці – національний інтерес”.

Ці розділи були або конкретизовані, або звужені у програмах нижчих рівнів у залежності від місцевого становища, але їх зміст не виходив за рамки загальнонаціональної програми. Наприклад, у програмі на виборах до Львівської обласної ради розділ “Так – європейській Україні!” підтверджував зовнішньополітичний курс блоку на євроінтеграцію. Область має сприятливе географічне розташування, що дозволить їй брати участь у програмах прикордонного та міжрегіонального розвитку. В цій же програмі був присутній пункт, якого не було в передвиборних програмах інших рівнів – відмова кандидатів-нашоукраїнців від депутатської недоторканості.

Крім того, в обласній і міській програмах існували положення, які стосувалися лише області й міста.

Для області – це збереження культури й архітектури Львівщини, відродження західноукраїнських замків, а для Львова – розділ “Збережемо й оновимо Львів!”. Епіграф до програми також адресувався жителям Львова: “Наша Україна, наше місто Львів – це наша домівка, в якій має бути лад і добробут. Разом – ми сильна та мудра громада, і наше майбутнє залежить від кожного з нас. Оновимо владу, поборемо несправедливість, наведемо порядок – будемо жити краще!”.

Блок Юлії Тимошенко. Передвиборна програма БЮТ на виборах до Верховної Ради України називалася “Маніфест справедливості” і містила такі розділи:

- “Солідаризм”;
- “Духовність”;
- “Інформаційна чесність”;
- “Справжнє правосуддя”;
- “Країна без насилля”;
- “Справедлива влада”;
- “Економіка солідаризму”;
- “Власна ініціатива людини”;
- “Від фіскального – до стимулюючого”;
- “Місто і село”;
- “Інвестиції”;
- “Справедлива соціальна політика”;
- “Гармонійна зовнішня політика”.

Загальноукраїнська передвиборна програма містила низку конкретних планів, наприклад:

- “опозиція одержить право призначати своїх представників на посади голови Рахункової

палати, Генерального прокурора, голів парламентських комітетів, ініціювати силами парламентської опозиції референдуми”;

- “доход людини, яка є найманим працівником, мусить складатися з трьох частин: а) гідної заробітної плати; б) частини прибутку підприємства, яка мусить належати найманому працівнику; в) частини прибутку, нарахованого на дрібні акції (чи вони досталися людині від ваучерної приватизації або були просто куплені на фондовій біржі”.

А також низку абстрактних положень:

- “ми позбудемося насилля влади над людиною, звернемося до народу з проханням скласти реєстр державного насилля, який буде нашим дороговказом у боротьбі зі свавіллям і в поверненні Свободи”;
- “зовнішня політика буде здійснюватися в ім’я своєї нації, на основі мирних, рівноправних, взаємовигідних, економічних стосунків з усіма державами, з якими Україна має спільні інтереси”.

Положення про скасування юридичної недоторканості політиків і посадовців не знайшло віддзеркалення у програмах на виборах до Львівської обласної та міської рад. Обласний та міський партійні осередки, дотримуючись Маніфесту справедливості і враховуючи особливості території та населення, яке на ній проживає, розробили програми з власним баченням і трактуванням потреб жителів Львова й області. У програмах до Львівської обласної та міської рад йшлося про втілення ідеалів Помаранчевої революції та досягнення справедливості, в тому числі за допомогою Ю.Тимошенко.

Партія регіонів. Передвиборна програма партії на виборах до Верховної Ради України складалася з трьох розділів:

- “Рік майдану – рік обману”, в якому критикувалася чинна влада, вказувалося на невиконання нею обіцянок.
- “Шлях регіонів”, що окреслював всі пріоритети майбутньої діяльності й сфери реформування.
- “Ключ до успіху”, який містить опис шляхів реалізації накреслених змін.

Передвиборна програма на виборах до Львівської обласної ради відрізнялася від загальноукраїнської. Але пропонуючи втілення змін в області, вона не суперечила засадам загальнонаціональної програми.

Програма на виборах до Львівської міської ради повністю копіювала розділ “Шлях регіонів” загальнонаціональної передвиборної програми партії, при цьому виділивши окремо проблеми міста, що потребують вирішення.

Комуністична партія України. У загальнонаціональній програмі КПУ зверталася переважно до молоді та робітників, при цьому не забуваючи про інші верстви населення. Програми двох інших рівнів не суперечили засадам загальнонаціональної програми. У програмі на виборах до Львівської міської ради навіть зазначалося, що вона спирається на загальнонаціональну партійну програму КПУ та обласну передвиборну програму комуністів, конкретизуючи положення цих документів у певних напрямках. При цьому програма на виборах до Львівської міської ради дослівно повторювала програму обласної ради, лише слово “Львівщина” було замінено словом “Львів”. Крім того, обласна і міська програми містили положення, відсутні в загальнонаціональній програмі. Йдеться, зокрема, про “Симоненківські кредити життєвого старту”, які, як обіцялося, погашатимуться державою в разі народження першої дитини – на 25%, другої – на 50%, третьої – на 100%.

Соціалістична партія України. Передвиборні програми СПУ на виборах до Львівської обласної та міської рад повністю відповідали партійній програмі на виборах до Верховної Ради України, конкретизуючи її положення відповідно до потреб та інтересів жителів області й міста.

Проте в самій загальнонаціональній програмі було закладено певну суперечність, що відобразилася

й у програмах інших рівнів. СПУ, називаючи себе партією європейського соціалізму, виступаючи за європейський рівень життя, визнала, що в зовнішній політиці вона орієнтується передусім на добросусідські та взаємовигідні відносини з Росією.

Український народний блок Костенка і Плюща.

Три рівні УНБ запропонували три різні передвиборні програми, що не суперечили, а взаємодоповнювали одна одну. Кожна була розроблена із врахуванням потреб та інтересів виборців і територіальних особливостей.

У передвиборній програмі УНБ на виборах до Львівської міської ради конкретно зазначено кроки, що будуть здійснені в місті в разі подолання блоком тривідсоткового бар'єру. Подано перелік проблем, конкретні цифри, якими ці проблеми вимірюються, та шляхи їх подолання.

Громадянська партія “Пора”. На парламентських виборах ПОРА блокувалася з партією “Реформи і порядок”, а тому в них була спільна передвиборна програма. У місцевих виборах ця партія брала участь самостійно.

Передвиборна програма блоку “ПОРА–ПРП” складалася з п'яти розділів:

- зміна системи управління;
- економіка громадянського суспільства;
- послідовний рух до цивілізованого світу;
- рівні можливості для розвитку особистості;
- екологія – безпека майбутніх поколінь.

Програми ПОРА на виборах до Львівської обласної та міської ради були співставними з програмою

блоку на виборах до Верховної Ради України. У них основний акцент робився на змінах у системі влади й управління, при цьому менше уваги приділялося всім іншим суспільним сферам.

У результаті аналізу можна зробити висновок, що більшість досліджених програм були абстрактними (в них була відсутня конкретизація задекларованих перетворень), популістськими та неконкретними (через відсутність механізмів реалізації намічених цілей), односпрямованими (більшість партій найбільший акцент робили на необхідності розвитку соціально-економічної сфери, при цьому нівелюючи інші). У більшості політичних сил простежувалася чітка відповідність передвиборних програм різних рівнів. При цьому можна стверджувати, що партійні організації на місцях не були здатні самостійно дати оцінку ситуації в області й місті, тому вони ретранслювали положення передвиборних програм до Верховної Ради України. ■

Сумська область

Дослідження здійснене Центром досліджень регіональної політики (Суми)^I

Характеристика

ТЕРИТОРІЯ: 23,8 тис. км².

ЕКОНОМІЧНА СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ: аграрна.

ЧИСЕЛЬНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ: 1,3 млн.,
з них виборців: 974 тис.

КОЕФІЦІЄНТ ВИЩОЇ ОСВІТИ: 28,3%.

СЕРЕДНЬОМІСЯЧНА ЗАРОБІТНА ПЛАТА: 838,67 грн.

ВІКОВИЙ СКЛАД НАСЕЛЕННЯ:

- до 30 років: 36,4%;
- 30-59 років: 39,5%;
- 60 і старші: 24,0%.

ТИП ПОСЕЛЕННЯ:

- Кількість міського населення: 64,9%;
- Кількість сільського населення: 35,1%.

ПРОГОЛОСУВАЛИ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ

1 ГРУДНЯ 1991р.: 92,6%^{II}.

РІВЕНЬ ЗЛОЧИННОСТІ: 76,6 випадків на 10 тис. населення^{III}.

Погляди жителів

Порівнюючи результати опитування в Сумській області з відповідями, отриманими в Донецькій, Львівській і Харківській областях, можна визначити головними особливостями те, що у Сумській області:

- зафіксовано дуже високий показник самоідентифікації з нижчим класом – 81%;
- живе найбільше представників радянської культурної традиції. До неї відносять себе 38% жителів області – це найвищий показник, порівняно з іншими областями;
- найменше, порівняно з жителями інших областей, громадян, які відчувають себе європейцями – 69% жителів відповіли негативно на відповідне запитання.^{IV}

Політичні особливості

Найбільш впливовими партійними організаціями в Сумській області є БЮТ, КПУ, НСНУ, Партія регіонів, СПУ. За кількістю депутатів у місцевих радах усіх рівнів найчисельнішими на Сумщині є партії “Батьківщина” – 374 депутати, НСНУ – 234 депутати, СПУ – 193 депутати, Партія регіонів – 107 депутатів, КПУ – 99 депутатів, Народна партія – 88 депутатів. Інші партійні осередки знаходяться поза активним політичним життям і не впливають на регіональну політику.

Найвпливовішим у Сумській області є БЮТ. Керівник обласної організації І.Сідельник є народним депутатом України. Начальник обласного штабу БЮТ на виборах 2006р. В.Шапошнік став головою обласної ради, де разом фракції СПУ та БЮТ підписали коаліційну угоду та фактично отримали “контрольний пакет” депутатських мандатів (42 депутати з 90).

В Сумах і Сумському районі активною та впливовою є Громадська ініціатива “Нічний дозор”. У Сумській міській раді вони мають другу за чисельністю фракцію (20 депутатів із 75). Разом з БЮТ Громадська ініціатива “Нічний дозор” створили коаліцію та розділили політичну відповідальність за всі процеси, що відбуваються в місті.

На час виборів у Сумській області було зареєстровано 108 обласних організацій політичних партій, з яких лише 17 можна вважати структурованими, бо вони мали осередки на рівні районів і міст обласного значення. У Сумській області також зареєстровано близько 1,2 тис. громадських організацій, релігійних громад, фондів, у т.ч. міжнародних. У виборах до Сумської обласної ради взяли участь 42 обласні організації політичних партій і виборчих блоків.

Джерела:

^I Див.: Партійний дизайн на Сумщині напередодні виборів 2006р. – Суми, 2006.

^{II} Результати референдуму 1 грудня 1991р.: Урядовий кур'єр, 1991, №38-39.

^{III} Соціально-демографічні дані: Державний комітет статистики. – <http://www.ukrstat.gov.ua/>,
Всеукраїнський перепис населення 2001р. – <http://www.ukrcensus.gov.ua/>.

^{IV} Дослідження соціологічної служби Центру Разумкова здійснене з 20 квітня по 12 травня 2006р. Опитано 11 216 респондентів у всіх регіонах України. Теоретична похибка вибірки – 1%.

СУМСЬКА ОБЛАСТЬ

Програми політичних партій на місцевих виборах у Сумській області мали такі головні ознаки:

- внутрішньополітична ситуація діаметрально протилежно оцінювалася представниками конкуруючих політичних сил: критично – тогочасною опозицією; оптимістично – провладними партіями;
- в усіх передвиборних програмах робився акцент на розв’язанні насамперед соціальних питань: забезпеченні безоплатної медицини (КПУ), встановленні “соціальних цін” на предмети першої необхідності (КПУ), або фіксації цін (Народний блок Литвина) підвищенні заробітної плати освітянам і медикам, стипендій студентам (КПУ);
- партії пропонували різні економічні моделі – від “економіки солідаризму” (БЮТ), ліберальної моделі (“ПОРА”, “ПРП”) до економіки соціалістичного зразка (КПУ);
- багато заявлялося про підтримку агропромислового комплексу (Народний блок Литвина), вугільної галузі (Народний блок Литвина);
- спостерігаються розбіжності в підходах до розв’язання економічних і соціальних проблем в обласних і загальноукраїнських програмах (БЮТ). Окремі програми хибують декларативністю, ознаками відсутності реальних намірів виконання відверто популістських обіцянок (КПУ).

Під час дослідження було проаналізовано передвиборні програми таких політичних сил:

- БЮТ;
- Громадянський блок “ПОРА–ПРП” (у виборах до Сумської обласної ради обидва члени Блоку брали участь самостійно);
- КПУ;
- Народний блок Литвина;
- Опозиційний блок “Не Так!”;
- Партія “Віче”;
- Партія регіонів;
- НСНУ;
- СПУ.

Нижче наводяться стислі порівняльні характеристики передвиборних програм партій (блоків) – суб’єктів виборів до Верховної Ради України (загальнонаціональні програми) та до органів місцевого самоврядування (обласні, міські програми). Характеристики наводяться в алфавітному порядку за офіційними назвами партій (блоків).

Блок Юлії Тимошенко

Загальнонаціональна передвиборна програма БЮТ визначає головними внутрішніми проблемами України майнову нерівність, корупцію та безконтрольність влади, недостатність соціального забезпечення та життєвого рівня громадян. **Головна увага у Програмі надається розв’язанню соціальних проблем**, зокрема через економічний розвиток і впровадження “економіки солідаризму”. Водночас, обласна передвиборна програма Блоку демонструє значно

менші соціальні зобов'язання та дещо інші підходи до питань економічного розвитку.

Питання економічного розвитку. Економічний блок передвиборної програми БЮТ до Верховної Ради містить перелік принципів і підходів до побудови економіки та фіскальної системи. Конкретні заходи практично відсутні. Згідно з програмою, економічний розвиток має базуватися на моделі “економіки солідаризму”, яка передбачає, зокрема:

- формування доходу громадян із заробітної плати та належної працівнику частки прибутку підприємства;
- радикальне зменшення податків для власників капіталу;
- створення системи сприяння започаткуванню власної справи, яка охоплює, зокрема зменшення податкового тиску на банки залежно від обсягів наданих кредитів для започаткування бізнесу, а також перебирання державою частини ризиків, пов'язаних з наданням “стартових” кредитів.

Реформування фіскальної системи передбачає **скасування ПДВ** і закладення податків безпосередньо в ціну продукції. **Інвестиційна політика** містить такі заходи, як “звільнення на п'ять років від оподаткування імпортованого обладнання і технологій, ... продаж через аукціони земель несільськогосподарського призначення”. Стосовно аграрного сектору Програма встановлює, *по-перше*, що **право власності на землю** має належати лише громадянам України, *по-друге*, що типові бізнес-проекти в аграрному секторі мають містити положення про переробку та **екологічну чистоту сільгосппродукції**, *по-третє*, гарантує захист орендарів землі.

Загалом, економічна політика БЮТ встановлює пріоритет інтересів найманих працівників, а також

дрібних і середніх підприємців. Проте, задекларовані методи її здійснення свідчать про перевагу ліберального підходу, що суперечить практиці, яка склалася за час діяльності Уряду, очолюваного самою Ю.Тимошенко.

Обласна програма БЮТ, на відміну від загальноукраїнської, в економічній політиці вказує на інші пріоритети. Якщо в загальноукраїнській програмі значна увага приділяється найманим працівникам і дрібним підприємцям, то обласна програма стосовно малого та середнього бізнесу декларує позицію – “не заважати”. Від малого та середнього бізнесу чітко відокремлені “**реально працюючі підприємства виробничої сфери**”, під якими маються на увазі місцеві промислові гіганти. Для них передбачається підтримка у вигляді особливих економічно-правових та інвестиційних умов. Однак така підтримка має свою ціну – саме за їх рахунок планується збільшення та зміна структури місцевих бюджетів.

В аграрному секторі “створення умов” обіцяно всім господарствам, незалежно від форми власності. Водночас, як критерій оцінки виконання програми, названі конкретні показники рослинництва та тваринництва, що засвідчує намір регулювання аграрної сфери на рівні господарських процесів. Серед кроків, що більшою мірою відповідають повноваженням обласної ради, згадані “пільгове кредитування, сприяння сільгоспвиробникам у ціновій політиці”.

Соціальна політика. Метою соціальної політики в загальнонаціональній програмі БЮТ є подолання майнової нерівності. Зокрема, в частині доступності освіти й охорони здоров'я: “через впровадження єдиної вартості освіти і виховання, зрівняння нормативів **оплати освітнянських послуг** з ринковою вартістю, **впровадження страхової медицини**, встановлення чіткого переліку платних медичних послуг”, у частині пенсійного забезпечення – через створення “**особистих пенсійних рахунків** та їх державній охороні від знецінення. Розмір таких пенсій має дорівнювати зарплатні”. Передбачається також допомога до 2 тис. грн. на місяць для родин інвалідів, відкриття для дітей-інвалідів спеціальних навчальних закладів, підвищення стипендій до прожиткового рівня. Житлова програма Блоку передбачає **будівництво якісного житла та запровадження довгострокових кредитів (10-30 років)**. Задекларовано, що держава фінансуватиме програми боротьби з безпритульністю, алкоголізмом і наркоманією.

Значну частину програми БЮТ на виборах до Сумської обласної ради можна об'єднати в один соціальний блок, в якому порушені, зокрема, питання змін

у житлово-комунальній сфері (які полягають у реалізації та вдосконаленні програм молодіжного кредитування; покращенні якості й ефективності комунальних послуг), а також – розбудови (на селі) та перебудови (вмісті) інженерної інфраструктури – систем опалення, водопостачання, освітлення тощо. Радикальні ж кроки, передбачені загальнонаціональною програмою БЮТ, у програмі обласного осередку Блоку, відсутні.

Що стосується безпосередньо соціальної сфери, то обласна програма обмежилася набором загальних підходів (“особлива увага” тощо), або переліком програм, що мають бути запропоновані в майбутньому. Серед загальних напрямів – надання пільг, підвищення стипендій студентам і покращання працевлаштування випускників вузів. Цікавим є положення про забезпечення протягом 2-3 років житлом випускників вузів, які отримують роботу в сільській місцевості.

Громадянський блок “ПОРА-ПРП”

Оскільки у виборах до Сумської обласної ради обидва партнери блоку вирішили брати участь окремо, то й обласні передвиборні програми вони запропонували різні. З точки зору змісту, можна відзначити програму місцевої організації ПОРА, оскільки її положення, хоч і хибують на декларативність, але порушують ряд конкретних проблем, актуальних і для регіону загалом, і для їх цільової аудиторії (молоді) зокрема¹.

Оцінка внутрішньополітичної ситуації в країні. Як відомо, Блок повністю підтримав події Помаранчевої революції, пояснюючи їх нормальною реакцією громадянського суспільства на свавілля влади. Фактично через рік після Помаранчевих подій у преамбулі передвиборної програми Блок констатує, що, не помічаючи національних інтересів, політики та чинна влада провокують розчарування громадян. Суспільство під час Помаранчевої революції підтримало певні цінності, відхід від них став причиною невдач нової влади. Блок проголошує себе наступником і захисником цінностей

Майдану та, відповідно, своїм головним завданням – їх реалізацію.

Економічна політика. Блок “ПОРА-ПРП” був однією з небагатьох політичних сил, які пропонували суто ліберальний підхід до економічної політики, протиставляючи економічну доцільність соціальній демагогії. Роль держави вбачалася в підтримці підприємницької ініціативи через впровадження підприємницької освіти, системи мікrokредитування, лобювання інтересів підприємців за кордоном, системи страхування та кредитування експортних поставок. **Така модель є найбільш сприятливою саме для малого та середнього бізнесу.**

Важливі положення програми Блоку стосуються також, *по-перше*, зменшення податкового тягара та спрощення пов’язаних з податками процедур, запровадження єдиного соціального внеску з передачею його адміністрування до податкової адміністрації, *по-друге*, податкової амністії для всіх громадян, за винятком тих, проти кого порушені кримінальні справи.

Обласна програма партії ПОРА в економічній політиці **дотримується класичної ліберальної моделі** та зосереджена на інвестиційній, кредитній політиці, питанні економічно необґрунтованого посередництва. Серед іншого пропонується “вдосконалення кредитної та інвестиційної політики щодо села

¹ Що стосується обласної програми ПРП, то фактично 80% її тексту становить опис ситуації в країні та в області. Лише наприкінці програми вміщені кілька тез про наміри партії в обласній раді, втім вони мають надто глобальний характер, на зразок “зміни правлячого режиму”, “побудови демократичного суспільства”, “руйнування кримінальних схем”, “забезпечення панування закону” тощо. Можна зазначити, що риторика стосовно нинішньої ситуації більше пасувала б не “помаранчевій команді”, як позиціювала себе ПРП на загальнодержавному рівні, а класичній опозиційній партії. Ключовими гаслами тут є “боротьба з правлячим режимом”, “переслідування владою політично “неблагонадійних” бізнесменів”, корумпованість влади тощо.

Привертає увагу те, що саме обласну раду ПРП обрала плацдармом “реального переходу до парламентсько-президентської республіки”, а також теза про припинення “поборів, окрім законного оподаткування”. Серед більш придатних до виконання гасел: реформування ЖКГ, шляхом створення об’єднань співвласників житла, відмови від центрального опалення та запровадження програми прибудинкових котелень, а також проведення капітального ремонту доріг.

й енергозберігальних технологій, модернізація транспортної галузі”.

Соціальна та гуманітарна політика. Тракування соціальних і гуманітарних проблем у програмі Блоку так само має виразний ліберальний характер. Головна увага концентрується на гаслах про пріоритети в гуманітарній сфері (інвестиції в людину, її здоров’я, інтелектуальне й духовне збагачення) та засади розвитку, що мають реалізуватися в багатоваріантності підходів до шляхів самореалізації та задоволення потреб людини. При цьому Блок враховує, що “кожна людина, соціальна група чи етнос є унікальними, мають свої унікальні потреби та знаходяться в унікальних умовах. Відповідно, кожен з цих суб’єктів повинен мати можливість для найповнішого розкриття свого потенціалу, стартуючи з різних позицій”.

Ключовими принципами соціальної політики програма Блоку визначає **монетизацію пільг та обмеження державної допомоги** колом лише тих осіб, які фізично неспроможні заробляти. Водночас, проголошується право на безкоштовну невідкладну та базову медичну допомогу, базову освіту, доступ до безкоштовної вищої освіти.

В обласній програмі партії ПОРА на рівні загальних декларацій представлені проблеми культури (“збільшення фінансування та підтримка творчих угруповань і юнацьких клубів”), а також – проблеми медицини та фізичного виховання, долати які пропонується “збільшенням фінансування закладам культури та охорони здоров’я, а також розбудовою мережі спортмайданчиків і підтримкою дитячо-юнацьких спортивних шкіл”.

Реформа судової системи. У програмі Блоку названі засади, на яких повинна будуватися судова

влада: справедливість і прозорість судових процедур, професіоналізм, незалежність і неупередженість суддів, прогнозованість і відкритість судових рішень, ефективність судового захисту. Стверджується також необхідність створення єдиного загальнодержавного публічного реєстру судових рішень².

Обласна програма партії ПОРА порушує проблеми прозорості влади та боротьби з корупцією. Зокрема, пропонується покращити роботу органів місцевого самоврядування шляхом зміни підходів до підбору кадрів (**“боротьба з корупцією, “кумівством” і протекціонізмом**, оптимізація кількості чиновників, впровадження системи електронного документообігу та **публікація всіх суспільно-важливих рішень в інтернеті й ЗМІ**, зменшення рівня бюрократизації влади”).

Підсумовуючи, можна зазначити, що в Сумській області ПОРА і ПРП не лише йдуть на виборах окремо, а й ніби “помінялися місцями”, оскільки Сумська обласна організація партії ПОРА продемонструвала ліберальний підхід до економічної політики, а обласна організація ПРП бачить своєю місією переважно “боротьбу з режимом”.

Комуністична партія України

КПУ традиційно формулює свої передвиборні програми фактично у формі маніфестів. Так, загальнонаціональна програма КПУ проголошує: “Комуністичний проект розбудови України – це:

- економіка прориву;
- соціальні пріоритети;
- викоренення злочинства та корупції;
- союз вільних народів;
- вся влада Радам – Радам трудящих!”

Лейтмотивом програм є доведення спрямованості партії на захист інтересів трудящих. (Звідси випливає, зокрема, акцент на союзі партії з профспілками. В загальнонаціональній програмі: **“відновимо роль трудових колективів і профспілкових організацій в управлінні виробництвом і розподілом прибутку”**; в обласній: “ми відновимо роль трудових колективів і профспілкових організацій в управлінні виробництвом і розподілом прибутку, у встановленні на всіх підприємствах, незалежно від форм власності, системи робітничого контролю”).

У питаннях економіки КПУ, визнаючи всі форми власності, заперечує приватизацію землі, декларує пріоритет крупного товарного виробництва

² Про те, що це не лише декларації, свідчать слова у програмі: “Ми підготували законопроекти щодо судово-правової реформи”.

та запровадження “соціальних цін”. Так, загальнонаціональна програма декларує: **“Буде скасовано податок на додану вартість**, перш за все на споживчі товари і соціальні послуги. Визнаючи рівноправ’я усіх форм власності, комуністи виступають за націоналізацію стратегічно важливих галузей і підприємств”. В обласній програмі зазначено: “Ми проти пограбування народного і власного майна, продажу землі. Відстоюємо крупне товарне виробництво, створення кооперативів власників паїв, забезпечення доступного кредитування (не вище 5% річних) і паритет цін на промислову продукцію”.

У соціальних питаннях особливий акцент КПУ робить на встановлення соціальних цін на товари першої необхідності (“Запровадимо на основні продукти харчування, товари першої необхідності й ліки стабільні єдині ціни в межах усієї країни, накладемо мораторій на їх підвищення”) та забезпеченні для всіх верств населення якісної й безоплатної медичної допомоги.

Загальнонаціональна програма КПУ передбачає: **“Якісну безоплатну медичну допомогу кожному**. Цю проблему вирішуватимемо шляхом підвищення рівня фінансування системи охорони здоров’я, розвитку мережі медичних закладів, ефективного використання коштів соціального страхування, встановлення держзамовлення на продукцію вітчизняних фармацевтичних підприємств. Забезпечимо безоплатну якісну медичну допомогу, збільшимо розміри зарплати медпрацівників, оснастимо заклади охорони здоров’я сучасним обладнанням, установимо жорсткий державний контроль за якістю і рівнем цін на ліки”. Натомість, обласна програма акцентує увагу на підвищенні заробітної плати працівникам бюджетної сфери та стипендій для студентів (“Підвищення заробітної плати працівникам освіти й медицини до рівня середньої у промисловості і стипендії студентам – до рівня прожиткового мінімуму”).

Народний блок Литвина

Оцінка внутрішньополітичної ситуації у країні. Політична ситуація в Україні напередодні виборів, на думку лідерів блоку, є аналогічною ситуації під час президентських виборів 2004р. А відтак – приховує в собі такі небезпеки, як поділ суспільства на провладний та опозиційний табори, розкол країни на Схід і Захід. Обидві сторони конфлікту загострюють протистояння, погіршуючи становище країни. З огляду на це, ключовим гаслом

Блоку є “необхідність порозуміння”. Це гасло визначає і стратегію відносин Блоку з іншими учасниками виборчого процесу: програми Блоку не містять безпосередньої полеміки з опонентами – як з “Нашою Україною” та БЮТ, так і з Партією регіонів і Блоком “Не Так!”, акцентуючи увагу на позитивних намірах і планах.

В обласній програмі ситуація в Сумській області оцінюється негативно, переважно – через “непродумані дії влади”. Головною місією Блоку Литвина названа консолідація політичних сил області, зростання рівня життя та духовності населення.

Економічна політика. Економічний блок загальнонаціональної програми, хоч і містить перелік конкретних заходів, за своїм спрямуванням на електоральні групи є невиразним. **Найбільш помітно представлені інтереси аграрного сектору, малого та середнього бізнесу.** Реалізація більшості програмних положень потребує потужного втручання держави в економіку. Це, насамперед, фіксація цін, протекціонізм, вирівнювання економічного розвитку регіонів, здешевлення до 3-4% річних кредитів сільським забудовникам, обмеження цін на нерухомість, державна підтримка агропромислового комплексу (АПК) (10% бюджетних видатків), покращення використання власних ресурсів (зокрема вугілля), регулювання енергозбереження та ін.

Поряд з цим елементами ліберальної моделі, декларується зменшення податкового тягара (до 25%), **скасування ПДВ**, впровадження сприятливих і стабільних правил для бізнесу, заходів з детінізації економіки тощо. Елементом економічної політики має стати сприяння структурним змінам в економіці. Насамперед, це реформування міжбюджетних відносин, із **залишенням на місцях 60% податкових надходжень**, залучення значного обсягу інвестицій (до 3% ВВП) у науковий сектор, сприяння окремим галу-

ням чи суб'єктам економіки (АПК, вугільна галузь, малий та середній бізнес).

Обласна програма в частині економічної політики фактично повторює основні тези загальнонаціональної. **Декларується орієнтація на великих виробників** – промислові містоутворювальні підприємства, оборонну промисловість. Також повторюються положення про “втручання влади в ціноутворення” (стосовно товарів першої необхідності, продуктів харчування, електроенергії тощо). Стосовно АПК відзначається необхідність збереження соціальної інфраструктури села, забезпечення соціальних гарантій жителям сільської місцевості, надання пільг при кредитуванні тощо.

Соціальна та гуманітарна політика. Загальнонаціональна програма містить потужний соціальний блок. До конкретних заходів, що передбачаються в ньому, можна віднести запровадження **погодинної оплати праці (мінімум – 10 грн./год.)**; поетапне підвищення пенсій (за три роки досягти 80% середньої заробітної плати); надання працівникам бюджетної сфери статусу державних службовців; фіксування частки бюджетних видатків на медицину (5%); впровадження 20% квоти у вузах для випускників сільських шкіл; позаконкурсний вступ на навчання після строкової служби у Збройних Силах.

Решта соціальних положень викладені у недостатньо конкретизованих деклараціях. Зокрема, в перспективі передбачається “здійснити заходи” з повернення втрачених заощаджень, впровадження суцільного медичного обстеження людей і складання паспорта здоров'я нації, забезпечення якості й доступності освіти, впровадження кредитних програм для молоді, реформування житлово-комунального господарства, підтримка ветеранів та осіб з особливими потребами тощо.

Обласна програма повторює основні тези загальнонаціональної. Специфічними є лише пропозиції щодо аграрної сфери: “заліснення низькопродуктивних земель, розробка програми підтримки агропідприємств зон полісся та територій, постраждалих від аварії на ЧАЕС, побудова нафтопереробного та сміттєпереробного заводів, зміцнення стосунків з прикордонними областями Російської Федерації”.

Опозиційний блок “Не Так!”

Преамбули обох програм – загальнонаціональної та обласної, одразу заявляють політичні позиції цієї політичної сили як опозиційної до чинної влади.

Головна увага в загальноукраїнській програмі надається оцінці внутрішньої ситуації у країні та пропозиціям з виходу із кризового (на думку авторів програми) стану. Натомість, автори обласної програми наголошують насамперед на необхідності створення дієвих фракцій в місцевих радах, очевидно, маючи на увазі свої фракції, а не розвиток політичного інституту як такого. Також їх турбує стан співпраці Сумщини із прикордонними областями Російської Федерації, хоча, на жаль, не уточнюється, в якому саме напрямі має відбуватися така співпраця.

Гуманітарні теми у програмах не перетинаються. Загальнонаціональна програма Блоку визначає як пріоритет **боротьбу за “статус російської мови”**³; обласна – охоплює широкий спектр питань, викладених переважно в популістський спосіб.

Тематика зовнішньої політики в обласній програмі відсутня, проте в загальнонаціональній її пріоритети зазначені чітко та безальтернативно:

- “категорична відмова від вступу України до НАТО, адже приєднання до НАТО зруйнує вітчизняний військово-промисловий комплекс (ВПК) і зупинить пов'язані з ним наукові дослідження, перетворить Росію зі стратегічного партнера на потенційного ворога України, збудує на кордоні з Росією нездоланну стіну;

³ “Розв’язання проблеми російської мови через прийняття, на основі Європейської хартії регіональних мов, закону про статус російської мови, який забезпечить право російськомовних громадян без будь-яких перешкод використовувати рідну їм мову. Ми впевнені: законодавче закріплення прав російської мови не суперечить розвитку української мови, а є реалізацією законних прав громадян України”.

Передвиборна програма Блоку “Не Так!” на виборах до Верховної Ради України	Передвиборна програма Блоку “Не Так!” на виборах до Сумської обласної ради
Оцінка внутрішньополітичної ситуації/ позиціонування Блоку	
Сьогодні Україна переживає глибоку кризу. За кілька місяців після зміни влади на початку 2005р. в Україні виникла небезпека втрати всі позитивні надбання останнього часу в економіці. Безглузді й авантюрні дії влади призвели до того, що: • темпи приросту промислового та сільськогосподарського виробництва знизилися в 5-10 разів; • зруйновані системи державного управління та кадрового забезпечення – до влади прийшли непрофесіонали; • поглиблюється мовний, релігійний та політичний розкол. Маючи великий досвід кваліфікованої законотворчості і роботи у виконавчій владі, ми здатні протиставити некомпетентності нинішньої влади професійну парламентську працю в ім'я рішучого захисту інтересів всіх виборців, які стурбовані посиленням негативних тенденцій. Настав час забезпечити стабільний економічний розвиток, порядок, солідарність, рівність можливостей і життєвих шансів! Ми об'єдналися в Блок заради сильної і життєздатної України, яка співробітничатиме з Заходом і Сходом та бере участь у Єдиному економічному просторі. Ми сповнені рішучості захистити українську промисловість і сільське господарство, зберегти світло й тепло в домівках, не допустити втягування України в НАТО, забезпечити законність і демократію.	Сьогодні Сумська область переживає кризу значно більшу, ніж Україна. В нашій області найвищий рівень смертності та найнижчий рівень народжуваності. Відповідальність за такий стан речей несе вся попередня влада за усі роки незалежності України. Особливого загострення руйнівні процеси в економічній та соціальній сферах набули після “помаранчевої революції”. Безглузді й авантюрні дії влади призвели до різкого погіршення життя людей. Ми йдемо на вибори як опозиційна політична сила. Сила, яка змусить існуючу владу виконувати власні обіцянки. Одночасно ми пропонуємо і власну програму розбудови Сумщини. Для реалізації цієї програми, ми делегуємо у представницькі органи влади усіх рівнів команду професіоналів-однодумців. Їх завдання – працювати на користь громади та рідного краю.
Державне управління та місцеве самоврядування	
В сфері державного управління та соціально-політичному житті: • наведення порядку в управлінському апараті; • реформування системи влади задля розвитку представницької демократії, проведення усвідомленої конституційної реформи судової влади, реальна незалежність судів, перехід до виборності суддів; • розширення прав регіонів та розвитку місцевого самоврядування, формування обласними та районними радами власних виконавчих органів, при цьому державні адміністрації мають зайнятися контролем за дотриманням законності на місцях.	Недопущення свавілля чи злочинної бездіяльності чиновників усіх рангів та рівнів, порушень законності та правопорядку. Створення дієвих фракцій в місцевих радах області, які стоятимуть на захисті прав усіх громадян. Розвиток реального народовладдя через проведення громадських слухань, звітів депутатів, чиновників усіх рівнів перед громадою, забезпечення доступу до інформації про діяльність органів влади. Вироблення рівноправного та взаємовигідного співробітництва з Російською Федерацією, посилення уваги до прикордонних та північних районів Сумщини.
Економічна і соціальна політика	
Державна політика має стати політикою здорового глузду: • перехід від “ручного управління” економікою до розвитку на основі довгострокових стратегічних програм, порятунком металургії, хімічної промисловості, відродження сільськогосподарського машинобудування, легкої промисловості, суднобудування, аерокосмічної галузі, ВПК, розвиток інформаційних технологій; • формування соціальної політики на основі Європейської соціальної хартії, яка має бути терміново ратифікована, посилення ролі профспілок; • пріоритет внутрішнього інвестора над транснаціональним капіталом: ми за соціальне ринкове господарство, але проти неконтрольованого глобального капіталізму; • подолання соціально-економічної дискримінації жінок, нерівності в оплаті праці; • реформування охорони здоров'я на основі поєднання безплатної та страхової медицини за принципом: забезпечений платить за бідного, здоровий – за хворого; • створення повноцінної соціальної інфраструктури на селі; • активна кредитна політика щодо молодих сімей, державне сприяння будівництву житла для молоді; • ліквідація закладених в 2005р. глибоких диспропорцій між державним та місцевими бюджетами, радикальне підвищення питомої ваги місцевих бюджетів; • запровадження єдиного соціального внеску, створення умов для стабільного підвищення пенсій та поповнення Пенсійного фонду, економічних стимулів збільшення питомої ваги фонду оплати праці в структурі собівартості продукції, зацікавлення роботодавців у підвищенні заробітної плати найманих працівників та виведенні її з тіні; • відновлення соціальної справедливості в нарахуванні пенсій: рівень пенсій буде тим вищий, чим більший трудовий стаж; • гарантія державою достойного рівня життя й надання якісних медичних та соціальних послуг інвалідам, ветеранам, чорнобильцям, соціально вразливим верствам населення; • бюджетна реформа, що має бути побудована на засадах бюджетного федералізму, самостійного формування бюджетів всіх рівнів на основі власних та закріплених джерел податкових надходжень та доходів; • захист інтересів малого та середнього бізнесу на основі прийняття закону про спрощену систему їх оподаткування та обліку діяльності; введення податкових канікул для малих підприємств, які зайняті виробничою діяльністю, або здійснюють надання суспільно важливих послуг; державна підтримка агропромислового комплексу. Забезпечення доступної, високоякісної, некорумпованої освіти. Розвиток української науки шляхом виділення в державному бюджеті не менше 3% на її розвиток, створення державних наукових фондів для фінансування фундаментальних досліджень. Сьогоднішня альтернатива для майбутнього України – деградація її потенціалу, або відновлення позитивної економічної динаміки внаслідок приходу до влади відповідальних політичних сил.	В економічній сфері: • забезпечення ефективного розвитку Сумщини як промислово-аграрного регіону; • скасування законів та нормативних актів, які пригнічують вітчизняного товаровиробника; • постійне підвищення заробітної платні працівникам промислового та аграрного секторів; • забезпечення можливості купувати продукти харчування на рівні біологічних потреб; • стабілізації та у подальшому – зниження тарифів на комунальні послуги через запровадження конкурентних механізмів у роботі комунального сектору; • стимулювання сільськогосподарського виробництва за рахунок направлення не менше 10% бюджетних коштів; • приведення існуючих тарифів на комунальні послуги до рівня доходів громадян; • підвищення мінімальної заробітної плати та пенсій до реального прожиткового мінімуму; • виплати заробітної платні своєчасно та у повному обсязі; • створення умов для отримання житла молоддю та гарантія першого робочого місяця; • виконання норм Конституції України щодо надання безоплатної медичної допомоги та якісної освіти; • забезпечення впровадження цільових державних програм з надання допомоги талановитій молоді; • виконання соціальних зобов'язань держави щодо підтримки материнства й дитинства; • подолання соціально-економічної дискримінації жінок та нерівності в оплаті праці чоловіків і жінок.

- захист українського виробника всіма засобами, членство у світовій організації торгівлі (СОТ) і рух до ЄС за умови пріоритету захисту національних інтересів, за умови, що це не призведе до руйнації української економіки, координація дій з Росією при вступі до СОТ;
- повноцінна участь України в формуванні Єдиного економічного простору з Росією, Казахстаном, Білоруссю. Ми певні: регіональна інтеграція не суперечить набуттю членства в СОТ і просуванню України до ЄС”.

Насамкінець, варто відзначити суттєву відмінність завершальних гасел програм. Обласна програма є в цьому сенсі більш вираженою та коректною,

а відтак – зрозумілою для виборця. Якщо загальнонаціональна програма завершується гаслом: “Настав час революції здорового глузду!”, то обласна – зобов’язанням: “Ми зробимо наше життя гідним! Разом! В ім’я кожної людини!”

Партія “Віче”

Обласна програма партії “Віче” частково повторює “План розвитку країни” І.Богословської. Схожою є логіка викладу обох програм. Проте, гасло “Скажи собі: Україна – це я!” використовується лише в загальнонаціональній програмі, в обласній воно відсутнє.

У преамбулах програм містяться узагальнені оцінки політичної ситуації у країні. Правда, часто

Передвиборна програма партії “Віче” на виборах до Верховної Ради України	Передвиборна програма партії “Віче” на виборах до Сумської обласної ради
Позиціонування партії	
Партія “Віче” точно чує голос народу України і пропонує План розвитку країни на найближчі 20 років. У ньому – конкретні завдання, ідеї, починаючи з сьогоднішнього дня. Поштовхом для розробки Плану розвитку країни стала Команда озимого покоління, яка ще у 2002р. спробувала запропонувати суспільству програмний підхід. “Віче” врахувало помилки Команди озимого покоління і пішло іншим, правильним шляхом далі. “Віче” пішло не зверху, від влади, а знизу, від народу. Мільйон громадян захотіли прочитати “План розвитку країни”, бо в ньому – мудрість народу і кращих експертів. Він розроблявся з 2003р., і в його обговоренні взяли участь більше 30 тис. людей. Сьогодні тільки партія “Віче” дає можливість обирати не царя і князя, а ідею і проект. Хочете поєднання молодості з досвідом і чіткого Плану розвитку країни? Ваш вибір – тільки “Віче”.	Сумська область об’єднує найдавніші слов’янські міста з глибиною історією та традиціями: Глухів, Путивль, Конотоп та відносно молоді промислові міста: Суми, Шостка. Кожне з них, по своєму своєрідне, з своєю самобутністю, історією, традиціями, енергетикою. Час благополуччя у регіоні наступає тоді, коли для його розвитку формулюється зрозуміла комплексна стратегія та деталізований план. Партія “Віче” точно чує голос народу і пропонує План розвитку регіону на найближчі 20 років. План розвитку області – це органічне поєднання планів розвитку міст із збереженням їх історичного, культурного та духовного набуття та відновленням економічного та господарського потенціалу. План розвитку області, як складова Плану розвитку України – ціла гармонійна, логічна система.
Будуємо сильне громадянське суспільство, а не сильну державну владу. Передача всіх необхідних повноважень і 60% доходів до місцевих бюджетів, скорочення числа правоохоронних органів і контрольних служб, підвищення рівня життя у регіональних центрах до рівня життя у столиці.	Підвищення рівня життя у селах до рівня життя у містах та обласному центрі.
Економічна і соціальна політика	
Нова філософія бізнесу і соціальна політика повинні відповідати наступним принципам: 1. Повага і максимальне сприяння всім виробникам. Великому бізнесу – допомога на міжнародних ринках. Середньому і дрібному – низьке оподаткування, стабільне законодавство і прозорість розподілу бюджетних коштів. Соціальна відповідальність бізнесу зростає як відповідь на гуманне ставлення держави. 2. Соціальна допомога – для тих, хто не може працювати. Соціальний наступ – активне навчання і працевлаштування тих, хто може і хоче працювати, але не має роботи. Соціальна винагорода – для тих, хто заслуговує на особливу повагу від держави і суспільства. ... Легалізація економіки – життєво необхідний крок. Для того щоб гроші почали працювати відкрито, щоб сплачувалися податки, треба одну за одною провести наступні дії: спочатку – податкову реформу – значне зниження податків і спрощення їх адміністрування; після цього – податкову приватизаційну амністію, амністію капіталів; і тільки після цього – одночасне декларування власності всіма громадянами і введення жорсткого контролю за сплатою податків. Жодного іншого ефективного шляху немає.	Головний пріоритет регіональної політики і спрямування бюджетних коштів – просвітництво: освіта, культура, інформатика. Нова філософія бізнесу і соціальна політика повинні відповідати наступним принципам: • повага і максимальне сприяння всім виробникам. Великому бізнесу – допомога на міжнародних ринках. Середньому і малому – низьке оподаткування, стабільне законодавство і прозорість розподілу бюджетних коштів. Професійне та ефективне управління державними підприємствами-банкрутами, державними активами та державними ресурсами. Соціальна відповідальність бізнесу зростає як відповідь на гуманне ставлення держави; • соціальна допомога – для тих, хто не може працювати. Соціальний наступ – активне навчання і працевлаштування тих, хто може і хоче працювати, але не має роботи. Соціальна винагорода для тих, хто заслуговує на особливу повагу від держави і суспільства.
Якість життя	
Перегляд ставлення до середовища існування, стандартів якості життя і будівельних матеріалів, питної води, забудови міських земель, кардинальне покращення якості транспорту і доріг, телевізійного та радіомовлення, створення суспільної інформаційної інтернет-мережі. Реформа житлово-комунального господарства. Земля становить основу свідомості жителів України, тому повинна належати виключно громадянам України. У приватній власності громадян і корпорацій повинні перебувати лише встановлені законом обмежені розміром земельні ділянки. Вся інша земля – спільна дольова власність громадян України, що закріплена за кожним у рівних долях за правом народження та громадянства, з отриманням рівної долі доходів від оренди цієї землі із спеціального Земельного Фонду	Перегляд ставлення до середовища існування, стандартів якості життя і будівельних матеріалів, питної води, забудови міських земель, кардинальне покращення якості транспорту і доріг, теле- та радіомовлення, створення суспільної інформаційної інтернет-мережі. Реформа житлово-комунального господарства. Здоров’я людини і нації потребують професійних і глибоких змін у системі охорони здоров’я, у профілактиці захворювань, у докорінному покращенні якості діагностики і створення великих діагностичних центрів у застосуванні сучасних методів лікування в нових лікувальних центрах.

вони побудовані як питання, й інколи конкретні відповіді на них знайти в основних текстах програм досить важко.

Гуманітарні розділи загальнонаціональної програми декларують забезпечення національних інтересів і водночас **унікають суперечливих тем (мова, зовнішньополітичні орієнтації населення)**. Гасла подаються з широким розмахом: “Національна ідея: Україна – це я! Почати з себе й змусити поважати себе!”. Обласна програма таких тем уникає.

Загальнонаціональна програма: “У зовнішній політиці – активний нейтралітет, позаблоковий статус на засадах європейського вибору. Україна стане Швейцарією XXI століття!” “В економіці наш принцип – національний економічний егоїзм. Ми повинні робити все, що вигідно нам, жителям України. Просувати наші економічні інтереси по всьому світу й розвивати власний великий, середній та малий бізнес. Україна – країна-виробник!” “Почнемо сьогодні – і наступне десятиліття буде щасливим!” “Будуємо сильне громадянське суспільство, а не сильну державну владу. **Передача всіх необхідних повноважень і 60% доходів до місцевих бюджетів, скорочення числа правоохоронних органів і контрольних служб, підвищення рівня життя в селах до рівня життя у містах та обласному центрі**”.

Останній пункт є цікавим для порівняння – він дублює ідею загальноукраїнської програми, але чомусь змінює її масштаб пропорційно до рівня виборів: “підвищення рівня життя в регіональних центрах до рівня життя у столиці” – в загальнонаціональній програмі та “підвищення рівня життя в селах до рівня життя у містах та обласному центрі” – в обласній.

Далі говориться про “Завдання на найближчі п’ять років (інструменти)”. У цьому розділі обласна

програма вкотре робить невдалу кальку із загальноукраїнської, нічого нового не пропонуючи сумському виборцю.

Закінчуються програми по різному. Обласні партії не вигадуючи нічого нового, просто повторили декларацію про відкликання депутатів у разі невиконання ними передвиборної програми, яка звучала ще на грудневому (2005р.) з’їзді партії. Загальноукраїнська програма закінчується посиланням на книгу “План розвитку країни”, до якої пропонують звертатися по докладнішу інформацію: **“Якщо виникли запитання – читайте повний текст у книзі План розвитку країни”**. Обласна програма: “Гарантія виконання плану – укладений договір між громадським рухом “Віче України” та партією. Громадський рух має право відкликати будь-якого депутата від Віче, якщо він не виконує задекларований план”.

Політична партія “Народний союз Наша Україна”

Порівняння передвиборних програм свідчить про те, що їм обом притаманний політичний романтизм, обидві переважані апеляціями до минулого, в обох партія однозначно асоціює себе з Президентом України В.Ющенком.

В обласній програмі фактично відсутня регіональна специфіка, окремі її положення є майже дослівним повторенням загальнонаціональної програми. Складається враження, що автори обласної програми лише дещо скоротили текст програми Блоку “Наша Україна” до Верховної Ради і подали її лише для формального виконання процедури реєстрації в територіальній виборчій комісії.

Блоки економічних питань дещо відрізняються пріоритетами розвитку, проте мають очевидну лексичну схожість. Невеликі відмінності: в загальноукраїнській програмі йдеться про необхідність серйозного

Передвиборна програма Блоку “Наша Україна” на виборах до Верховної Ради	Передвиборна програма партії Народний союз Наша Україна на виборах до Сумської обласної ради
Позиціонування Блоку/партії	
Ми створили політичну силу. Ми разом з Президентом реалізуємо задумане і остаточно виконаємо передвиборні зобов'язання Віктора Ющенка	Ми створили політичну партію та разом з Президентом реалізуємо передвиборні зобов'язання.
Економічні питання	
Потужний економіці з рівними можливостями для всіх – так! Тільки економіці – ні! Ми зробимо “локомотивами економіки” науку, новітні технології! Виробництво літаків, суден, автомобілів, військової, космічної техніки зростатиме, піднімаючи економіку. Інформаційні технології стануть рушієм прогресу. Ми сприятимемо розвитку інноваційних виробництв. Розвиватимемо власну енергетику, впровадимо альтернативні джерела надходження нафти, газу, збережемо енергію. Ми доб'ємося поваги до підприємців. Спростимо процедуру реєстрації, звітності, перевірок, одержання дозволів, ліцензій для підприємців. Кожний посадовець, який своїми діями чи бездіяльністю переступатиме Закон, відповідатиме власними майном і свободою. Податки стануть прийнятними для бізнесу. Ми забезпечимо доступні кредити для всіх, хто хоче розпочати власну справу. Ми проведемо податкову реформу, яка зробить прозорою, однозначно зрозумілою та стабільною системою оподаткування, зменшить податкове навантаження, зробить сплату податків простою і безконфліктною. Малий і середній бізнес наповнить державну казну і дасть до 40% ВВП. Ми збільшимо за 5 років продуктивність праці у 2,5 разу, підвищимо середню зарплату – у 2,5 разу за 2 роки.	Економіці Сумщини – розвиток! Громадянам – добробут! Зробимо лідерами економіки науку, прогресивні технології! Розвиток машинобудування, нафтогазової, хімічної, легкої, харчової промисловостей – це наш пріоритет. Ми створимо 150 тис. робочих місць. Розвиватимемо транспорт, зв'язок та власну ефективну енергетику. Наш пріоритет – енергозбереження. Доб'ємося поваги до малого та середнього бізнесу та спростимо процедури реєстрації, звітності, перевірок, одержання дозволів, ліцензій. Посадовці, які своїми діями порушують Закон, відповідатимуть власним майном і свободою. Податки стануть прийнятними. Забезпечимо доступні кредити тим, хто хоче займатись власною справою! Селам Сумщини – особлива увага! Забезпечимо підтримку сільгоспвиробників через адресні дотації, цільові пільгові кредити, обслуговуючі служби. Сільгосппродукцію вироблятимуть від поля до упаковки і продаватимуть за справедливими цінами. Оренда земель та майнових паїв оплачуватиметься грошима. Заробітна плата на селі значно зростає. Ми доб'ємося відродження села, розвитку мережі шкіл, медичних та культурних закладів, дитячих садків. Селяни отримають якісні дороги, газ, кредити на житло. Соціальну допомогу отримають ті, хто її реально потребує. Ви відчуєте турботу нашої влади!
Соціальні питання	
Пенсіонери та інваліди отримають можливість для гідного життя. Більше ніхто не почуватиметься бідним та викинутим на узбіччя через фізичну, психічну ваду чи вік. Мінімальна пенсія буде більшою за прожитковий мінімум. Розвиватимуться приватні пенсійні фонди. Кожний отримуватиме справедливую пенсію. В Україні не буде чужих дітей! Ми забезпечимо гідну фінансову підтримку сімей, які виховуватимуть сиріт та безпритульних. Буде створений фонд соціального житла. Обсяг кредитів для молодіжного житлового будівництва збільшиться удвічі.	Пенсіонери будуть мати пенсію більшу за прожитковий мінімум. Кожному – справедливую пенсію! Ми доб'ємося для інвалідів можливості гідного життя. На Сумщині не буде чужих дітей! Забезпечимо достойну фінансову підтримку сімей, які виховують сиріт. Забезпечимо створення фонду соціального житла. Кредити для молодіжного житла стануть доступними та збільшаться в 3 рази! Запровадимо систему будівництва “економічного житла”, як доповнення до системи іпотечного кредитування та кредитування певних соціальних груп.
Влада і захист прав громадян	
Ми гарантуємо чесну народну владу. Вона ефективно працюватиме і звітуватиме перед народом. Політичні передумови корупції будуть ліквідовані. Депутати не матимуть недоторканності. Чинovníки звітуватимуть не лише про свої доходи, а й про витрати... ...Зі свавіллям буде покінчено. Міліція захищатиме людей. Корупція в суддівському корпусі буде жорстко припинена, а довіра людей до судів – відновлена.	Сумщині – народність влади! Влада працюватиме ефективно і звітуватиме перед громадськістю. Голос кожного буде почуто, принципові рішення прийматимуться за участі народу. Слідство буде прозорим та справедливим. Судді будуть незалежними від чинovníків. Міліція захищатиме народ. Військовослужбовцям – надійні соціальні гарантії.
Питання освіти, культури, духовності	
Вчитель стане основою середнього класу. Кожний випускник загальноосвітньої школи вільно володітиме принаймні однією іноземною мовою та вмітиме працювати на комп'ютері. До вищих навчальних закладів вступатимуть найдостойніші – за результатами незалежного тестування знань випускників. Молодь виховуватиметься з любов'ю до України, її історії, культурних традицій.	Сумщині духовність та освіту! Зробимо духовність, науку, освіту головними чинниками розвитку та добробуту населення. Молодь буде виховуватись з любов'ю до Сумщини та України, її історії, культурних традицій. Вступ до вищих та середніх навчальних закладів буде прозорим та справедливим. Гарантуємо пріоритетне фінансування освіти, науки, культури та зростання соціального забезпечення її працівників.
Соціальні питання	
Основним напрямом зовнішньої політики України залишатиметься інтеграція до європейських структур. Наші пріоритети – забезпечення політичних, економічних інтересів держави, захист наших громадян за кордоном, просування вітчизняних товарів на світові ринки, залучення інвестицій, утвердження досягнень України за кордоном. У 2006 році ми завершимо вступ України до СОТ, гарантуючи інтереси держави та вітчизняного виробника. Статус асоційованого члена ЄС Україна отримає у максимально стислі терміни.	Наші пріоритети – це залучення іноземних інвестицій для створення новітніх спільних підприємств, просування товарів та послуг на світові та європейські ринки. Особливо увага в зовнішньоекономічній політиці приділятиметься Росії, Білорусії, Казахстану. Ми плануємо залучити інвестиційні кошти в обсязі 1,4 млрд. грн.

реформування податкової системи, згадується малий та середній бізнес, а регіональна – більшою мірою зосереджена на проблемах села. Можливо, тому, що Президентом України 2006р. проголошений “Роком села”, тож програма майже слово в слово повторює за ним положення про необхідність відродження села.

Фактично немає відмінностей у положеннях про соціальну справедливість, у розділах “Владі – народність” та “Судам – чесність”. Мабуть, проблеми і з тим, і з іншим на Сумщині мало відрізняються від загальноукраїнських, тому й обіцянки програм фактично однакові. Помітна відсутність в обласній програмі наміру відмови майбутніх депутатів від депутатської недоторканності, жодним словом також не згадується необхідність боротьби з корупцією.

Про право на здоров’я та чисте довкілля є цілий розділ у загальноукраїнській програмі Блоку “Наша Україна” (наприклад, “в Україні будуть не лише лікувати, а й попереджувати захворювання. Відновляться обов’язкові профілактичні огляди груп професійного ризику, молоді”), а обласна організація в цій сфері проголошує розвиток “прогресивних форм функціонування закладів охорони здоров’я та систему сімейних лікарів”. У загальноукраїнській програмі гарантується, що “ліки стануть доступними”, а в Сумській області – “ліки будуть дешевшими”.

Відмінності очевидні в оцінках інвестиційної політики та зовнішньополітичних орієнтирів. Це видно навіть із назв розділів: у загальноукраїнській це звучить як “зовнішній політиці – національний інтерес”, а в сумській – “зовнішньоекономічній політиці – інтенсивний розвиток”. Якщо в першому випадку йдеться про європейський напрям інтеграції, то для сумських партійців пріоритетом є співпраця з країнами пострадянського простору.

Завершуються програми майже однаково декларативно, з таким самим романтизмом, як і починалися: загальноукраїнська програма – “Україна у нас одна!”, а місцева – “Сумщина у нас одна!”.

НСНУ на цьому не завершив формулювання програмних цілей. **Команда економістів обласного штабу партії розробила концепцію розвитку області “Сумщина, яку ми будемо”, розраховану до 2011р.** За словами керівника проекту і члена президії обласної організації НСНУ В.Кержакова, документ не буде конкурувати з урядовою програмою і програмою соціально-економічного розвитку,

розробленою обласною державною адміністрацією, оскільки ідеологічно є з ними сумісним.

Головна мета концепції полягає у створенні максимально сприятливих умов для залучення сумчан до процесу державного управління та напрацюванні механізмів ефективного використання суспільного інтелекту і громадських ініціатив. Концепція передбачає створення 75 тисяч робочих місць і залучення інвестицій у розмірі 1,4 млрд. грн.

Концепція складається з 10 розділів, кожен з яких пропонує шляхи розвитку різних сфер суспільного буття. Серед пріоритетних завдань: підготовка територій і суб’єктів господарювання до вступу України до СОТ і Європейського Союзу, а також створення зони міжнародної прикордонної співпраці з Брянською, Курською та Белгородською областями. “Ми повинні зробити маленький елемент СЕП – зону, де буде вільна торгівля, вільний обіг капіталів, трудових ресурсів, товарів і послуг”, – вважає В.Кержаков.

Окрім будівництва власної електростанції, яка “суттєво здешевить собівартість продукції”, концепція передбачає створення мережі малих електростанцій на ріках Сумщини, які забезпечать електроенергією місцеве населення, збільшення площі угідь під вирощування ріпаку, що дозволить виробляти власне біопальне, а також – створення регіональної нафтогазової компанії, яка стане альтернативою державній монополії “Укрнафта”.

Серед найважливіших аспектів розвитку села – допомога фермерським господарствам на депресивних територіях області, насамперед, господарствам, що працюють понад 10 років: їм обіцяють компенсувати до 50% витрачених ресурсів. На такі потреби

передбачається спрямувати до 2007р. не менше 20% бюджетних коштів, що виділяються на розвиток депресивних територій.

“Інвестиціями в майбутнє” названа в концепції допомога молоді та підтримка освіти. Основним завданням НСНУ бачить підвищення щомісячної заробітної плати вчителів до 2,5 тис. грн. Загалом бюджетні асигнування на фінансування освіти плануються збільшити щонайменше на 50%.

Соціалістична партія України

Оцінка внутрішньополітичної ситуації у країні. У загальнонаціональній програмі СПУ оцінює нинішню модель держави як “ліберальну” й обґрунтовує необхідність переходу до соціальної моделі, за якої “держава має служити суспільству”. Саме для цього пропонується об’єднати “здорові сили”. **Основними здобутками на час парламентських виборів названі відсторонення від влади попереднього режиму та політична реформа.** Серед переваг самої СПУ відзначені послідовність, прогнозованість, стабільність і відповідальність.

До об’єднання “здорових сил” СПУ закликає і в обласній програмі. Виступаючи з позиції провладної сили, СПУ говорить про здобутки, наголошує на своїй компетентності й відповідальності.

Економічна політика. Економічний блок загальнонаціональної програми СПУ не містить конкретних заходів. Задекларовані принципи економічної політики переважно відповідають європейській соціально-орієнтованій економічній моделі. **У програмі перевага надається аграрному сектору та малому бізнесу.** Першому обіцяно європейський механізм дотацій, субсидій, кредитування, а також

єдиний фіксований податок на землю. Другому – лише збереження єдиного фіксованого податку. Що ж до великих стратегічних підприємств, то їм відведено функцію “працювати на суспільство та державу” без перспективи приватизації. Передбачається підтримка вугільної галузі, але лише в контексті забезпечення енергетичної безпеки країни. Програма соціалістів пропонує **значне втручання держави в ціноутворення та використання протекційно-ністських заходів.**

Передвиборна програма СПУ до обласної ради, як і загальноукраїнська, акцентує увагу на розвитку малого та середнього бізнесу й АПК, додаючи до тези про розвиток останнього регіональну специфіку – “захист ґрунтів у поліських районах області й відродження переробної галузі”. Крім того, відмінним від всеукраїнської програми є ставлення до великих підприємств: їх обіцяють підтримувати, реструктурувати та залучати інвестиції. Окремо відзначена необхідність створення нафтового підприємства, розвиток житлового та дорожнього будівництва.

Соціальна та гуманітарна політика. Соціальний блок становить значну частку загальнонаціональної програми СПУ – трохи менше половини всіх програмних положень. Однак, більшість із них формулюють загальні підходи до здійснення соціальної політики. Серед конкретних положень можна відзначити **обмеження розміру комунальних платежів 12% доходу сім’ї**; 10% зростання заробітної плати й реальних доходів, що має забезпечуватися ростом економіки та подорожчанням праці, щорічне створення мільйона нових робочих місць. Решта соціальних положень програми мають максимально узагальнений декларативний характер: зростання пенсій, стипендій та інших соціальних виплат, повернення заощаджень громадян (за рахунок спеціально створеного фонду), відновлення обслуговування з бюджету освіти й медицини, підтримка дітей війни, молоді та студентства, старшого покоління та ветеранів. Культурна складова програми представлена лише згадкою про необхідність реалізації закону про мови.

Що ж до відповідного блоку обласної програми СПУ, то в ньому представлена переважно житлова проблема. Зокрема, це “сприяння молодіжному житловому будівництву (пільгове кредитування) та реформування житлово-комунального господарства (створення об’єднань власників багатоквартирних будинків)”. Серед іншого – реалізація програми “Шкільний автобус” та впровадження сімейної

медицини, а також загальні тези про сприяння культурній, спортивній та медичній сферам, засобам масової інформації. Серед груп населення відзначені інваліди, сироти, ветерани, діти війни, яким пропонується “шанобливе ставлення”. Загалом, ці питання в обласній програмі, хоч і займають помітне місце, однак, порівняно із загальноукраїнською програмою, значно поступаються економічному блоку.

Питання екології. Серед екологічних питань загальнонаціональна програма містить лише згадування про внесення до числа державних пріоритетів охорони довкілля, чистої води та повітря. Водночас, обласна програма, крім загальних тез про охорону довкілля, містить положення про надання особливої уваги забрудненим територіям, проте, не уточнюється, які саме території області мають на увазі. Враховуючи, що одним з найперших випробувань новообраної влади стала би “смітцева проблема”, таким питанням слід було б надати більшої конкретності⁴.

Зовнішня політика. У загальнонаціональній програмі СПУ робиться акцент на **європейський вибір** України та досвід європейських соціалістів. Відзначається необхідність добросусідських відносин з усіма країнами та вирішення проблеми вступу країни до НАТО винятково через референдум.

Погляди на зовнішню політику в обласній програмі відбивають регіональну специфіку. Поряд із згадкою про стосунки з “регіонами інших країн”, окремо акцентується увага на **стосунках із Росією, засадами яких мають бути добросусідство та взаємовигода**.

Державне будівництво та місцеве самоврядування. У загальнонаціональній програмі йдеться про покращення стану місцевого самоврядування через розширення повноважень (зокрема, в частині кадрових призначень), реальний бюджет і майно.

Серед проблем державного будівництва в обласній програмі, згадується “вдосконалення співпраці виконавчих органів з місцевим самоврядуванням, підвищення якості кадрів, встановлення правопорядку та боротьба з корупцією”.

Партія регіонів

Оцінка внутрішньополітичної ситуації у країні. Внутрішню ситуацію в Україні загальнонаціональна програма оцінює як вкрай негативну. До основних недоліків віднесено: уповільнення темпів зростання виробництва, падіння життєвого рівня громадян, погіршення міжнародної репутації України, свавілля влади та порушення прав людини.

В обласній програмі внутрішня ситуація оцінена аналогічно. Згідно з нею, про “банкрутство” влади свідчать розвал економіки, політичні переслідування, кризи, нестримне зростання цін, погіршення життя більшості жителів Сумщини.

Економічна політика. Економічна політика посідає помітне місце в загальнонаціональній передвиборній програмі Партії регіонів. Головна увага надається “необхідності відновлення економіки після змін, пов’язаних з Помаранчевою революцією”. Тому головним завданням визначено створення сприятливого інвестиційного клімату. Досягти цього планується: “магістральними” державними програмами, збалансованою бюджетною політикою, а також **впровадженням вільних економічних зон**, територій пріоритетного розвитку, технопарків тощо. Серед конкретних кроків пропонується запровадження дворічного мораторію на зміни податкового законодавства, подвоєння протягом трьох років державних інвестицій в АПК. Не досить конкретно є позиція партії стосовно малого бізнесу, яка окреслена гаслом “малому бізнесу – зелений коридор”.

Обласна програма переважно повторює положення загальнонаціональної, проте – містить і ряд актуальних для Сумщини моментів. Насамперед, це

⁴ Сумський полігон твердих побутових відходів, який проектувався як тимчасовий, переповнено. Постійного полігону чи сміттєпереробного заводу в Сумах немає. Див. докладніше: «Смітцева криза» в Сумах: навколишні села не бажають приймати відходи обласного центру. Чому? – Україна молода, <http://www.umoloda.kiev.ua/>.

“заходи, спрямовані на структурні зміни в економіці області”. Вони мають полягати у відновленні інфраструктури виробництва цукру на Сумщині, зменшенні сировинної частки в експорті регіону за рахунок розвитку переробної галузі.

Соціальна та гуманітарна політика. Соціальну політику Партія регіонів передбачає здійснювати, спираючись на зростання економіки. Головну діяльність у цьому напрямі планується зосередити на нарощуванні відповідних фондів. Так, планується **збільшення ресурсів фондів для соціальної підтримки молоді** (кредитування, освіта, придбання житла, збільшення стипендій), подолання у дворічний термін дефіциту ресурсів Пенсійного фонду, закріплення необхідних для розвитку джерел за місцевими бюджетами. Декларуються також усунення нерівності пенсіонерів, створення системи захисту працівників підприємств, втілення в життя програм соціально-економічного розвитку регіонів.

У частині “мовного питання” пропонується модель: “Дві мови – один народ”, що полягатиме в **наданні російській мові статусу державної**. Крім того, партія пропонує підтримку іншим мовам і культурам України, а також – підкреслює рівні права релігійних конфесій.

Обласна програма в соціальній сфері, на жаль, не пропонує ні нових підходів, ні конкретних механізмів.

Цей розділ містить набір гасел: “знедоленим – соціальний захист”, “кожному працездатному – роботу”, “сім’ям – гарантії медичної допомоги”, “всім – здорова екологія” тощо. Окремо можна відзначити згадку про захист прав і свобод громадян у сфері віросповідання та використання рідної мови.

Питання екології. У передвиборній програмі Партії регіонів до Верховної Ради ця сфера не представлена. Положення обласної програми про політику у сфері екології та природокористування пропонують “реалізацію обласних програм з переробки побутових відходів, оновлення водо- і тепломереж, каналізації, ремонту доріг”. “Наповнення місцевих бюджетів за рахунок видобутку корисних копалин, формування фінансових ресурсів на відновлення, рекультивацію земель, охорону довкілля, кредитування населення для зменшення витрат ресурсів”.

Зовнішня політика. Основним вектором зовнішньої політики в загальнонаціональній програмі Партії регіонів визначено **стратегічне партнерство з Росією**, позаблоковість і входження України до Єдиного економічного простору. Питання щодо НАТО має вирішуватися винятково на всеукраїнському референдумі. Програма не відкидає перспективи європейської інтеграції України, однак без декларування державою цього курсу, а шляхом практичних дій та із застереженням – за умови забезпечення національних інтересів.

Обласна програма в зовнішніх стосунках пропонує орієнтацію на Росію, при цьому, зміст зовнішніх стосунків області має полягати в економічних зв’язках з російськими підприємствами.

Загалом передвиборна програма Партії регіонів на виборах до Сумської обласної ради повторює більшість положень програми партії, задекларованої для парламентських виборів, за винятком пропозицій, що стосуються розвитку переробної промисловості і природокористування. При цьому, вона має дуже неконкретну соціальну політику. Значно менше, ніж у загальнонаціональній програмі представлена мовно-релігійна складова. ■

Харківська область

Дослідження здійснене Фондом місцевої демократії (Харків)^I

Характеристика

ТЕРИТОРІЯ: 31,4 тис. км².

ЕКОНОМІЧНА СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ: промислова.

ЧИСЕЛЬНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ: 2,9 млн.,
з них виборців: 2,3 млн.

КОЕФІЦІЄНТ ВИЩОЇ ОСВІТИ: 34,6%.

СЕРЕДНЬОМІСЯЧНА ЗАРОБІТНА ПЛАТА: 949,07 грн.

ВІКОВИЙ СКЛАД НАСЕЛЕННЯ:

- до 30 років: 37,5%;
- 30-59 років: 40,7%;
- 60 і старші: 21,8%.

ТИП ПОСЕЛЕННЯ:

- Кількість міського населення: 78,5%;
- Кількість сільського населення: 21,5%.

ПРОГОЛОСУВАЛИ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ

1 ГРУДНЯ 1991р.: 86,3%^{II}.

РІВЕНЬ ЗЛОЧИННОСТІ: 93 випадки на 10 тис. населення^{III}.

Погляди жителів

Порівнюючи результати опитування в Харківській області з відповідями, отриманими в Донецькій, Львівській і Сумській областях, можна визначити головними особливостями те, що у Харківській області:

- більше, ніж в інших трьох областях, тих, хто відносить себе до загальноєвропейської культурної традиції – 7%, хоча лише 11% жителів Харківщини вважають себе європейцями (це майже вдвічі менше ніж на Львівщині);
- найвищий показник самоідентифікації з середнім класом – 67%;
- найбільше прихильників збереження незмінним унітарного державного устрою України, в тому вигляді, який існує нині – 35%^{IV}.

Політичні особливості

Напередодні виборів у Харківській області діяли обласні організації 123 політичних партій зі 125, зареєстрованих на той час у Міністерстві юстиції України. За кількістю зареєстрованих партій Харківська область поступалася лише Києву.

Чисельність найбільш впливових обласних партійних організацій, за інформацією обласного управління юстиції, районних державних адміністрацій, а також на підставі заяв їх лідерів, становила:

- Партії регіонів – близько 34 тис.;
- Народної партії – 27,7 тис.;
- СДПУ(О) – 24 тис.;
- Народно-демократичної партії – 20 тис.;
- ПППУ – 17 тис.;
- НСНУ – 12,5 тис.;
- Всеукраїнського об'єднання "Батьківщина" – 10 тис.;
- Партії "Нова демократія" – 8 тис. (під час виборчої кампанії партія саморозпустилася, а її члени вступили до Партії регіонів);
- СПУ – 7 тис.;
- КПУ – 5 тис.;
- Республіканської партії України – 5 тис.;
- Української республіканської партії "Собор" – 4,2 тис.;
- Селянської партії України – 3,2 тис.;
- ПРП – 3 тис.;
- УНП – понад 2,5 тис.

У виборах до обласної ради взяла участь 48 обласних організацій політичних партій і блоків. За результатами виборів, в обласній раді сформовано такі депутатські фракції:

- фракція Партії регіонів – 83 депутати;
- фракція БЮТ – 21 депутат;
- фракція НСНУ – 12 депутатів;
- фракція КПУ – 10 депутатів;
- фракція партії "Відродження" – сім депутатів;
- фракція партії "Віче" – сім депутатів;
- фракція "Слобожанський вибір" – сім депутатів;
- позафракційні – три депутати.

Джерела:

^I Див.: Вибори-2006: регіональний аспект. – Харків, 2006.

^{II} Результати референдуму 1 грудня 1991р.: Урядовий кур'єр, 1991, №38-39.

^{III} Соціально-демографічні дані: Державний комітет статистики. – <http://www.ukrstat.gov.ua/>,
Всеукраїнський перепис населення 2001р. – <http://www.ukrcensus.gov.ua/>.

^{IV} Дослідження соціологічної служби Центру Разумкова здійснене з 20 квітня по 12 травня 2006р. Опитано 11 216 респондентів у всіх регіонах України. Теоретична похибка вибірки – 1%.

ХАРКІВСЬКА ОБЛАСТЬ

Серед головних рис передвиборної кампанії в Харківській області особливо вирізнялися такі:

- місцеві осередки партій подекуди формувалися не демократичним шляхом, а в наслідок домовленостей представників місцевої еліти з центральним керівництвом партії. Сформовані таким чином осередки фінансувалися місцевою елітою, яка натомість отримувала можливість на власний розсуд сформувати місцеві виборчі списки;
- конкуренція “помаранчевих сил” (БЮТ, НСНУ, СПУ) на загальноукраїнському рівні не позначилася на перебігу кампанії в Харківській області – колишні союзники переважно не дискредитували одне одного в очах виборців. Натомість опозиційні сили не змогли уникнути взаємних звинувачень;
- політтехнологічний прийом зі створення “технічних партій”, які спрямовані не на перемогу, а на послаблення позицій певної політичної сили, застосовувався в Харківській області переважно проти Партії регіонів.

Фаворитами передвиборної кампанії на обласному рівні були Партія регіонів, НСНУ, Народний блок Литвина, БЮТ, СПУ, Блок Олега Дьоміна та Людмили Супрун, Опозиційний блок “Не Так!”, УНБ, ПППУ, КПУ, Партія “Віче”, Блок Наталії Вітренко “Народна опозиція”, Партія “Відродження”, Блок “Союз”, Партія зелених України.

Провладні політичні сили

Головною провладною силою регіону після Помаранчевої революції стала Політична партія **Народний союз Наша Україна**. Формування ради її обласної організації відбулося на основі домовленостей між головою Харківської обласної державної адміністрації А.Аваковим і відомим бізнесменом П.Ющенком (братом Президента України). Будучи в кадровому сенсі результатом компромісу, рада не являла собою цілісної команди, не мала творчих якостей і лише схвалювала рішення, надіслані центральними партійними органами. За внутрішньою інформацією, під час виборчої кампанії значну частину продуктивних ідей політтехнологів штабу НСНУ керівництво обласної організації відкидало без будь-яких пояснень.

Розбудова місцевих організацій партії проводилася засобами, далекими від стандартів цивілізованого

партійного будівництва. Зазвичай, за поданням “згори” головою організації обирався підприємець або чиновник, який за власні кошти мав фінансувати її діяльність. Він на свій розсуд формував раду місцевого осередку, її апарат, вносив кандидатури до виборчого списку. Таким чином порушувався принцип внутрішньопартійної демократії, зростали відчуження між партійним керівництвом і рядовими партійцями й розбіжності між його інтересами й інтересами виборців. “Клієнтальний” принцип формування керівних органів обласної та місцевих організацій НСНУ відштовхнув від нього багато учасників і прихильників Помаранчевої революції, значна частина яких переорієнтувалася на Блок Юлії Тимошенко¹.

¹ Клієнтала – явище, поширене в давньому Римі, коли патриції (патрони) брали під опіку плебеїв або бідних патрициїв (клієнтів). Клієнти допомагали патронам у справах в обмін на гроші та захист від можливих утисків.

Обласна організація НСНУ, намагаючись не загострювати політичну ситуацію в області, уникала конфронтації з політичними опонентами та будувала свою виборчу кампанію на рекламі досягнень нової влади у 2005р. Наголошувалося на зростанні обсягів виробництва, збільшенні надходжень до обласного бюджету, кількості робочих місць і т.п. Ефективність цієї реклами була низькою: *по-перше*, вона нагадувала агітацію радянського періоду й тому сприймалася критично, *по-друге*, переважна більшість жителів області або не відчували на собі рекламовані здобутки, або вони виявилися значно нижчими, ніж очікувалося.

Позиції **Блоку Юлії Тимошенко** в області в останній рік перед виборами значно посилювалися внаслідок переходу до Всеукраїнського об'єднання “Батьківщина” народного депутата України, одного з найуспішніших бізнесменів області О.Фельдмана (президент концерну “АВЕК та Ко”), який дав партії чималі фінансові та кадрові ресурси. Фактично передвиборну кампанію БЮТ в області здійснювала команда О.Фельдмана².

Специфікою Харківської області була **відсутність гострого протистояння між місцевими осередками НСНУ та БЮТ**, яке спостерігалось в деяких інших регіонах (хоча напружені та часто конфронтаційні стосунки між НСНУ та БЮТ на центральному рівні не могли зовсім не позначитися на їхніх стосунках в області). Частково таку взаємну терпимість можна пояснити тим, що голова обласної організації ВО “Батьківщина” В.Камчатний обіймав посаду керівника апарату Харківської обласної державної адміністрації, частково – розумінням з боку голови обласної державної адміністрації А.Авакова та Харківського міського голови В.Шумілка того, що в області головним супротивником чинної влади та її політичного втілення у вигляді НСНУ є Партія регіонів, а тому витрачати сили на боротьбу з колишнім і потенційним майбутнім союзником не було жодного сенсу.

В основу своєї агітаційної діяльності БЮТ поклав пропаганду досягнень Уряду Ю.Тимошенко у 2005р. Особливий наголос робився на боротьбі з корупцією та викритті “змови олігархів”, внаслідок чого її Уряд і було відправлено у відставку. З минулими досягненнями пов'язувалися перспективи покращання становища у країні в майбутньому, в разі, якщо БЮТ

переможе на виборах та Ю.Тимошенко знову стане Прем'єр-міністром.

Соціалістичну партію України представляла в Харківській області команда підприємців “Мега-банку”, яку очолював В.Суботін – голова правління банку та перший секретар Харківського обласного комітету СПУ. У списку СПУ на виборах до обласної ради також перебували переважно представники великого бізнесу – власники або керівники таких підприємств, як “Турбоатом”, “Харківгаз”, “Завод імені Т.Г.Шевченка”, а також керівник Харківського міського управління Міністерства внутрішніх справ.

На репутації соціалістів у очах виборців Харківщини негативно позначився довготривалий конфлікт керівництва обласної організації СПУ з центральним керівництвом партії. За 15 років існування обласної організації в ній змінилися близько десяти керівників, і майже кожен звільнявся зі скандалом.

Обласні організації **Народного Руху України, Української народної партії, Партії “Реформи і порядок”, Громадянської партії “Пора”** намагалися позиціювати себе як альтернативу чинній владі (хоча в політичній ситуації, що склалася напередодні виборів, така стратегія виглядала самогубною). Обласна організація НРУ, яка мала досить напружені стосунки з місцевою “помаранчевою” владою, проводила передвиборну кампанію під національно-патріотичними гаслами й основну увагу приділяла незадовільному стану української культури та мови в регіоні. Обласна організація УНП, яку очолює заступник голови облдержадміністрації з гуманітарних питань В.Третєцький, поруч із національно-

² Цікаво, що під час президентської кампанії 2004р. О.Фельдман був активним прихильником В.Януковича. Будучи головою Асоціації національно-культурних товариств, він сприяв ухваленню цією організацією рішення про висунення кандидатури тодішнього Прем'єр-міністра у претенденти на пост Президента України.

культурними питаннями порушувала проблеми аграрної реформи, намагаючись залучити до свого електорату дрібних фермерів і сільських підприємців.

Опозиційні політичні сили

Основною тогочасною опозиційною силою на Харківщині була **Партія регіонів**. Одним із чинників її сильної позиції в області було те, що напередодні виборів її обласну організацію очолив **Є.Кушнар'юв**, який упродовж тривалого часу був міським головою Харкова, а потім головою обласної державної адміністрації. Перебуваючи на цій посаді та будучи заступником голови Народно-демократичної партії, Є.Кушнар'юв доклав великих зусиль, щоб залучити до структур НДП якомога більше представників адміністративної, бізнесової та інтелектуальної еліти міста й області. НДП фактично стала правлячою партією Харківщини. На президентських виборах 2004р. обласна організація НДП підтримала кандидатуру В.Януковича, хоча навіть серед її керівництва, за винятком самого Є.Кушнар'юва, не було цілковитої однастайності думок із цього приводу.

Перемога Помаранчевої революції зумовила глибоку кризу обласної організації НДП. Від керівництва в ній було усунуто Є.Кушнар'юва та його прихильників, а головою організації обрано О.Дьоміна, який зайняв лояльну позицію відносно переможців. На знак протесту проти “змови керівництва партії з новою владою” **Є.Кушнар'юв і його найближче оточення вийшли з НДП й утворили свою партію – “Нова демократія”**. Чудово розуміючи, що вона не подолає на парламентських виборах тривідсоткового бар'єра, Є.Кушнар'юв провів переговори з В.Януковичем про утворення виборчого блоку з Партією регіонів. Однак В.Янукович на це не погодився й запропонував розпустити “Нову

демократію”, а її членам увійти до Партії регіонів на індивідуальній основі. **Є.Кушнар'юв прийняв пропозицію, одержавши натомість друге місце у виборчому списку Партії регіонів** до Верховної Ради України й посаду голови Харківської обласної партійної організації.

Напрацьовані за роки керівництва містом й областю зв'язки з регіональною бізнес-елітою, наявність “своїх людей” в апаратах районних державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування, засобах масової інформації, громадських організаціях, системі освіти й охорони здоров'я дозволили Є.Кушнар'юву акумулювати значні фінансові, адміністративні, кадрові й інтелектуальні ресурси, які було використано впродовж передвиборної кампанії.

Партія регіонів у області успадкувала голоси за В.Януковича на президентських виборах 2004р. Порівняльний аналіз результатів президентських і парламентських виборів у Харківській області свідчить, що рівень підтримки виборцями Партії регіонів на парламентських виборах (51,7%) був лише на 5,67% нижчий за рівень підтримки кандидатури В.Януковича в першому турі президентських виборів 2004р. (57,37%).

Під час агітаційної кампанії в Харківській області Партія регіонів прославляла досягнення Уряду В.Януковича, гостро критикувала діяльність “помаранчевої влади”, її некомпетентність у вирішенні найбільших соціально-економічних проблем й обіцяла швидке покращання життя простих громадян у разі її перемоги на виборах.

Велику активність на виборах в області виявив **Опозиційний блок “Не Так!”**, фінансування якого здійснювалося підприємницькими структурами народного депутата України В.Шепетіна. У Харкові блок посів одне з перших місць за кількістю наочної агітації. Рекламними плакатами та світловими щитами з агітацією блоку було заповнено всі провідні магістралі міста.

Основними темами виборчої кампанії блоку були:

- 1) надання російській мові статусу державної;
- 2) вступ України до ЄСП;
- 3) категоричне заперечення вступу України до НАТО.

Проте передвиборна агітація блоку виявилася неефективною, оскільки:

- більшість його програмних позицій були тотожні програмним позиціям Партії регіонів;

- на відміну від Партії регіонів, яка намагалася дистанціюватися від непопулярної серед населення області минулої влади на чолі з Президентом Л.Кучмою, Опозиційний блок “Не Так!” фактично займався її виправданням, втрачаючи таким чином прихильність виборців;
- виборчий список блоку очолив колишній Президент України Л.Кравчук, із правлінням якого в жителів області були пов’язані сумні спогади про закриття підприємств, безробіття, гіперінфляцію, мізерні зарплати й соціальні виплати, затримки з їх виплатами;
- збір підписів за проведення референдуму щодо вступу України до НАТО, який проводив блок у ході виборчої кампанії, сприймався виборцями з обережністю, оскільки вони розуміли, що проведення референдуму потребуватиме додаткових витрат бюджетних коштів.

Харківське обласне відділення **Виборчого блоку політичних партій “За Союз”** очолював народний депутат України В.Гошовський, який до того певний час керував обласною організацією СПУ, поки не був виключений з партії внаслідок конфлікту з її головою О.Морозом. Образа В.Гошовського позначилася на характері виборчої кампанії очолюваного ним осередку блоку “За Союз”: чимало зусиль було спрямовано на дискредитацію СПУ. В цілому ж передвиборна агітація блоку була розрахована на виборців, які відчували ностальгію за Радянським Союзом, тому використані в ній послання значною мірою збігалися з гаслами Опозиційного блоку “Не Так!”, Блоку Наталі Вітренко “Народна опозиція” та КПУ, що суттєво зменшувало їх ефективність.

Блок Н.Вітренко “Народна опозиція” користувався широкою популярністю серед незаможних верств населення Харківщини. Головною ідеєю його виборчої кампанії стала ідея “слов’янської єдності”, шляхом реалізації якої вбачалося приєднання України до союзу Росії та Білорусі. Водночас дуже агресивно критикувався зовнішньополітичний курс України на вступ до ЄС і НАТО.

Комуністична партія України в Харківській області діяла у звичному для неї стилі: таврувала капіталізм і буржуазні партії (як “помаранчеві”, так і “синьо-білі”), намагалася репрезентувати себе як єдину “справжню опозиційну силу”. Її ставлення до зовнішньополітичних питань не відрізнялася від поглядів інших опозиційних сил.

Хоча опозиційні сили мали схоже ставлення до “помаранчевої влади”, мовного питання, зовнішньополітичної орієнтації, проте, діючи на одному електоральному полі, вони змушені були конкурувати між собою. Зокрема, в агітаційних матеріалах Опозиційного блоку “Не Так!” наголошувалося, що Партія регіонів – це “несправжня опозиція”. На підтвердження цього наводилися приклади підписання у вересні 2005р. В.Януковичем “Меморандуму порозуміння між владою та опозицією”, що було зроблено без погодження з іншими опозиційними силами, та підтримки фракцією Партії регіонів у Верховній Раді кандидатури Ю.Єханурова на посаду Прем’єр-міністра України. З агітаційних матеріалів Блоку “Народна опозиція” виборці могли дізнатися, що “натовську окупацію України запропонував... В.Янукович”. Комуністи, зі свого боку, таврували і Партію регіонів, й Опозиційний блок “Не Так!” за минулі зв’язки його керівництва з владою, яка зруйнувала соціалістичну систему відносин і привела Україну до капіталізму. Опозиційний блок “Не Так!” натомість нагадував комуністам про відповідальність за сталінські злочини.

Політичні сили центристського та об’єднавчого спрямування

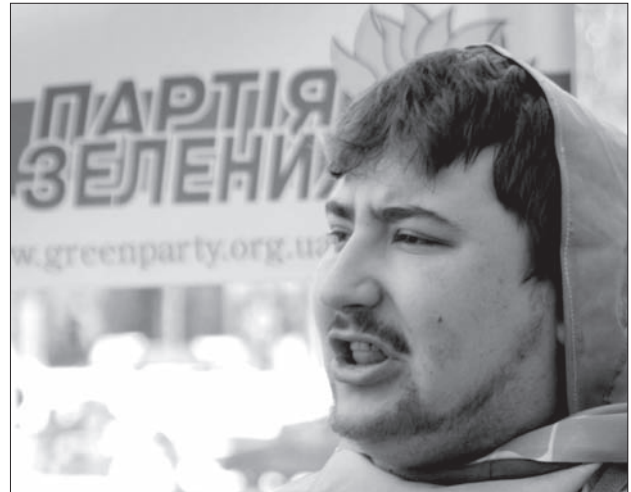
Ядро **Народного блоку Литвина** в Харківській області склали колишні чиновники, зокрема ті, хто під час головування Є.Кушнарєва в обласній адміністрації були його заступниками, та народні депутати України, які були обрані у 2002р. в одномандатних округах Харківської області. Особливо сильними позиції Народного блоку Литвина були на районному рівні, де до його виборчих списків увійшла значна кількість колишніх представників влади, які не захотіли перейти до “помаранчевого табору”, але й не бажали пов’язувати себе з опозицією. В агітаційній кампанії блоку акцентувалася увага на необхідності пошуку порозуміння між різними політичними силами заради єдності країни.

Незважаючи на значні фінансові, інтелектуальні та кадрові ресурси, Народний блок Литвина отримав лише 2,56% голосів на виборах до Харківської обласної ради, хоча в окремих районах цей відсоток виявився значно більшим.

Партія “Віче” діяла на тому ж виборчому полі, що й Народний блок Литвина, тобто позиціювала себе як поміркована, об’єднавча сила. Її відносно більша впливовість спричинена, зокрема, тим, що партію очолює колишня харків’янка І.Богословська, яка в 1998р. обиралася народним депутатом України від одного з одномандатних округів Харкова та досі зберігає певну популярність в області. На виборах 2006р. у виборчому штабі партії “Віче” Харківщина розглядалася як базова область. Тут були акумульовані й основні фінансові ресурси виборчої кампанії. Чималу роль відіграли особисті зв’язки І.Богословської з адміністративною, фінансовою, бізнесовою та інтелектуальною елітою, правоохоронними органами області. До того ж у виборчому списку партії було багато харків’ян, що мало б сприяти збільшенню довіри до неї виборців Харківщини. В агітаційній роботі партія “Віче” робила наголос на високому інтелектуальному рівні команди, яку вона збирається привести до Верховної Ради України та наявності в неї реальної програми розвитку України. Під час виборчої кампанії **в Харкові широко розповсюджувалася книга “План розвитку країни: скорочена версія для індивідуального та колективного усвідомлення”**.

Однак ця непогана заявка не була належним чином доповнена іншими технологічними засобами, зокрема, популяризаторського характеру. Адже, зважаючи на великий обсяг “Плану розвитку країни”, прочитати його змогли лічені одиниці, переважно інтелектуали та професійні експерти. Рядовому виборцю необхідно було запропонувати короткі тези на одному аркуші. Поодинокі **спроби донести до виборця основні ідеї “Плану розвитку країни” в більш популярному вигляді були зроблені лише наприкінці виборчої кампанії**. Відчутного ефекту вони не дали, оскільки зіграв свою роль часовий чинник. У підсумку партія “Віче” виборола невелику кількість депутатських мандатів у Харківській міській, обласній та деяких районних радах.

Партія “Відродження”, яку очолював голова “Укрзалізниці” В.Гладких, могла розраховувати в області на досить значні електоральні ресурси, оскільки Харків є найбільшим залізничним вузлом України. В області із залізничним транспортом

професійно пов’язані близько 100 тис. осіб. Однак специфіка формування партійних структур і характер внутрішньопартійних відносин негативно позначилися на її політичній спроможності, зокрема, на здатності завойовувати прихильне ставлення виборців.

Партія “Відродження” була створена за часів перебування на посаді міністра транспорту України Г.Кірпи. Кількісний **склад партії формувався шляхом примушування працівників “Укрзалізниці” вступати до її лав**. Таким чином створювався і Харківський обласний осередок. Під час Помаранчевої революції партія майже розпалася та на певний час втратила дієздатність. Проте після свого відновлення на посаді начальника Південної залізниці В.Остапчук реанімував її такими ж примусовими методами.

За такого підходу годі було очікувати від партійних лідерів демократичності у ставленні до рядових партійців, політичної гнучкості й творчості. Під час передвиборної кампанії 2006р. найбільш перспективні проекти, підготовлені політтехнологами на замовлення керівництва партії, були ним відхилені або спотворені. Натомість **керівництво всіляко демонструвало впевненість, що адміністративна мобілізація залізничників і членів їх сімей автоматично дасть на виборах бажаний результат**. Специфіка виборчої кампанії обласної організації партії “Відродження” полягала в тому, що агітація переважно велася серед працівників Південної залізниці, яким навіювалося, що депутати від партії в обласній і місцевих радах захищатимуть саме їх інтереси. На масові заходи, які організовувалися виборчим штабом, працівники залізниці повинні були приходити в обов’язковому порядку. Такий спосіб ведення виборчої кампанії суттєво звузив електоральне поле партії на Харківщині. Результат

закономірний – незначна кількість депутатських мандатів у обласній раді.

У **Партії зелених України** напередодні виборів 2006р. відбулося кадрове оновлення керівництва Харківської обласної організації, що, однак, суттєво не позначилося на її творчому потенціалі, роль якого під час передвиборних кампаній значно зростає, а іноді стає вирішальною. Агітаційна кампанія обласної організації ПЗУ проводилася апробованими засобами та полягала в залякуванні виборців небезпечним станом довкілля в області, проведенні стандартних екологічних акцій, використанні символіки та політичних штампів ще 1998р. Очевидно, партійні лідери не винесли уроків із виборчої кампанії 2002р., під час якої використання подібних засобів не принесло бажаного результату.

Блок Олега Дьоміна та Людмили Супрун, основу якого складали обласні організації Народно-демократичної партії та Християнсько-демократичної партії, сподівався отримати на Харківщині щонайменше 10% голосів виборців, з огляду на популярність лідера блоку та традиційно сильні позиції НДП в області. Під час виборчої кампанії народні демократи випускали власні газети й агітаційні листки, активно діяла молодіжна організація – “Народно-демократична ліга молоді”. Використовувалися у пропагандистських цілях напрацювання минулого року, зокрема Маніфест народно-демократичної партії, розроблений ідеологом обласної організації М.Зотовим на основі ідей, вироблених клубом місцевої інтелігенції “Діалог”.

Ця активність певною мірою нівелювалася самовпевненістю партійного керівництва, яке, наприклад, бачило роль залучених до виборчого штабу спеціалістів і політтехнологів лише у схваленні та розвитку його власних задумів. У результаті обласний виборчий штаб НДП не виробив жодної плідної ідеї. **Брак творчих підходів, недостатня увага до реальних проблем області й настроїв її жителів в умовах високої конкуренції на центристському електоральному полі призвели до закономірного наслідку** – набраних блоком голосів виявилось в п’ять разів менше, ніж зареєстрованих членів партійних організацій-учасниць блоку.

Політтехнологічні проекти або “технічні” партії

Використання удаваних, “технічних партій” було на виборах 2006р. досить поширеним явищем. Робилося це з кількох причин:

- для введення до складу дільничних виборчих комісій більшого числа лояльних членів;

- для розпорошення голосів виборців партії-конкурента;
- для поширення компромату, використання проти конкурентів брудних технологій, іншої роботи за межами політичної етики, а іноді й правового поля, якою не вважала для себе можливим займатися основна партія й тому доручала її технічній партії.

Зважаючи на специфіку Харківської області, де найміцніші позиції мала Партія регіонів, більшість технічних партій створювалися й використовувалися представниками влади, насамперед для зменшення суспільної підтримки цієї політичної сили. Так, карту прихильного ставлення до Росії (один із козирів Партії регіонів) розігрувала Партія політики Путіна; мовну карту, разом з апеляцією до ностальгії певної частини населення за часами СРСР – Виборчий блок політичних партій “За Союз!”; швидку матеріальну допомогу пропонувала Партія екологічного порятунку “ЕКО+25%”.

Найбільш вдалим (хоча й найбільш цинічним) проектом чинної влади став блок Всеукраїнської партії “Нова сила” та Молодіжної партії України на виборах до Жовтневої районної ради м. Харкова. Ці дві партії, що не мають жодного відношення до Партії регіонів та її лідера, створили “Виборчий блок “За Януковича””, який було зареєстровано в останній день перед завершенням реєстрації кандидатів на вибори до районної ради. У результаті жеребкування він отримав другий номер у виборчому бюлетені, отже найменш обізнані прихильники Партії регіонів, побачивши знайоме прізвище, не дивилися далі, а одразу ставили позначку навпроти назви по суті фіктивного утворення. За результатами голосування, “Виборчий блок “За Януковича”” фактично вкрав у Партії регіонів 10 депутатських мандатів у Жовтневій районній раді.

Висновки

Збіг у часі виборів народних депутатів до Верховної ради України та місцевих виборів не дозволяє політичним партіям однаково добре підготуватися до обох передвиборних кампаній. Будучи змушеними перерозподіляти між ними обмежені кадрові та фінансові ресурси, більшість робить вибір на користь загальноукраїнських виборів, докладаючи менше зусиль на місцевому рівні. Таким чином вибори до місцевих органів влади, які більше опікуються головними життєвими потребами громадян, отримують менше уваги суспільства, носять другорядний характер.

Аналіз програм політичних партій та блоків на місцевих виборах у цілому засвідчив, що **програмна робота не була пріоритетною для партій та блоків під час підготовки до виборів**. Крім загальних вад, властивих і передвиборним програмам загальнонаціонального рівня (абстрактність, декларативність, відірваність від реальних проблем суспільства, відсутність механізмів реалізації поставлених

завдань), регіональні передвиборні програми страждали такими недоліками як некритичне копіювання загальнонаціональних програм і неврахування обсягу повноважень місцевих рад.

Розробка передвиборних програм залишається для партій та їх регіональних організацій рутинним обов'язком, необхідним для реєстрації в якості суб'єкта виборчого процесу у відповідній виборчій комісії. Такий підхід суперечить електоральним традиціям демократичних суспільств, у яких, за висловом відомого американського президента Г.Трумена, передвиборна програма партії розглядається як її "контракт з народом".

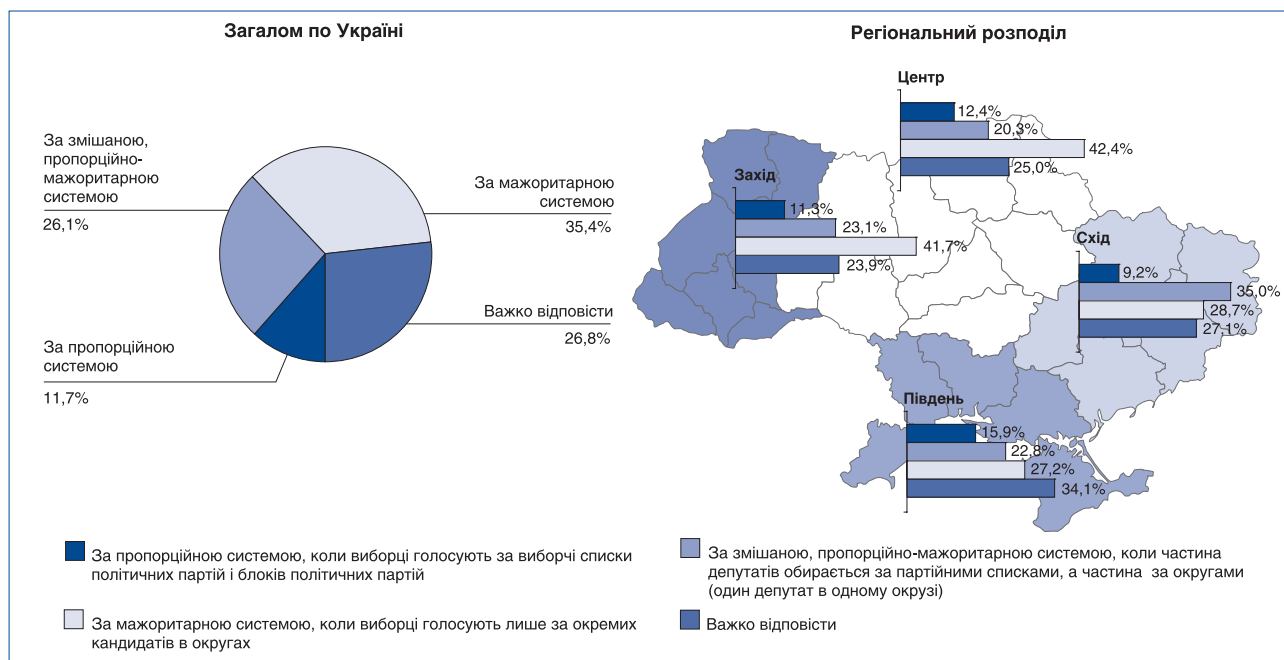
Брак ретельності й відповідальності при підготовці цього "контракту" може свідчити про брак політичної відповідальності. На жаль, це не раз демонстрували українські політичні сили, невдовзі після виборів забуваючи про свої обіцянки виборцям і зосереджуючись виключно на політичній боротьбі та вирішенні економічних проблем, часто у протилежному напрямі від державних і суспільних інтересів.

Навряд чи можливо законодавчо перетворити передвиборні програми на зобов'язувальний документ, невиконання якого призводило би до певних правових наслідків стосовно відповідних партій чи блоків. Програми залишатимуться політичними документами. Але вони мають стати дійсними, а не формальними, як це відбувається сьогодні. Розв'язання цієї проблеми пов'язане з цілим комплексом інших дотичних проблем – внутрішньопартійної демократії, створення механізмів громадського впливу на діяльність представницьких органів, побудови громадянського суспільства, яке володітиме цими механізмами як своїми обов'язковими атрибутами. ■

ГРОМАДСЬКА ДУМКА ПРО ВИБОРИ ДЕПУТАТІВ МІСЦЕВИХ РАД ЗА МАЖОРИТАРНОЮ СИСТЕМОЮ

Відповідно до нової редакції Закону України “Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів” від 21 грудня 2005р. мажоритарна система виборів депутатів (за якої виборець голосував за конкретних кандидатів) була замінена пропорційною (голосування відбувається за попередньо сформований список кандидатів від політичної партії чи блоку). Прихильники пропорційної системи місцевих виборів посилалися на досвід постсоціалістичних країн Центральної та Східної Європи, в яких діє саме така система, говорили про необхідність піднесення авторитету політичних партій на місцях і збільшення їх впливу на місцеву політику. Противники наголошували на неготовності українського суспільства, можливості загострення політичної ситуації та послаблення місцевого самоврядування, зменшення ефективності вирішення проблем через політизацію місцевих рад. Через пів року після виборів 2006р. Центр Разумкова здійснив загальноукраїнське опитування, щоб з’ясувати ставлення виборців до різних систем проведення місцевих виборів, які вони мали змогу оцінити впродовж останніх років¹.

За якою системою в майбутньому доцільно проводити вибори депутатів місцевих рад? % опитаних

¹ Дослідження здійснене соціологічною службою Українського центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова з 22 по 28 вересня 2006р. Було опитано 2005 респондентів віком від 18 років у всіх областях України, Києві та АР Крим за вибіркою, що репрезентує доросле населення України за основними соціально-демографічними показниками. Теоретична похибка вибірки не перевищує 2,3%.

Лише близько 12% жителів України підтримують ідею проведення виборів депутатів місцевих рад на пропорційній основі. Відносна більшість громадян (35%) вважають за доцільне проводити вибори до місцевих рад за мажоритарною системою, 26% надають перевагу змішаній пропорційно-мажоритарній системі. Достатньо велика кількість респондентів (27%) не змогли відповісти на поставлене питання (діаграма “За якою системою в майбутньому доцільно проводити вибори депутатів місцевих рад?”).

Регіональний розподіл відповідей показує, що прихильники мажоритарної системи виборів депутатів місцевих рад значно переважають на Заході та в Центрі України². На Півдні та Сході чисельність прихильників мажоритарної та змішаної систем виборів порівняно однакова. Найбільше прихильників пропорційної системи місцевих виборів на Півдні країни – 16%, найменше (9%) – на Сході (діаграма “За якою системою..., регіональний розподіл”).

Прихильники мажоритарної системи виборів депутатів місцевих рад переважають у всіх вікових групах. Опитування також засвідчує, що позитивне ставлення до кожної з запропонованих респондентам систем місцевих виборів розподілене нерівномірно між представниками різних вікових груп. Найбільше прихильників мажоритарної системи у віковій категорії 50-59 років, змішана система місцевих виборів має найбільше прихильників серед виборців 30-39 років, пропорційній системі надають перевагу більше виборців віком 18-29 років (діаграма “За якою системою..., розподіл за віком”).

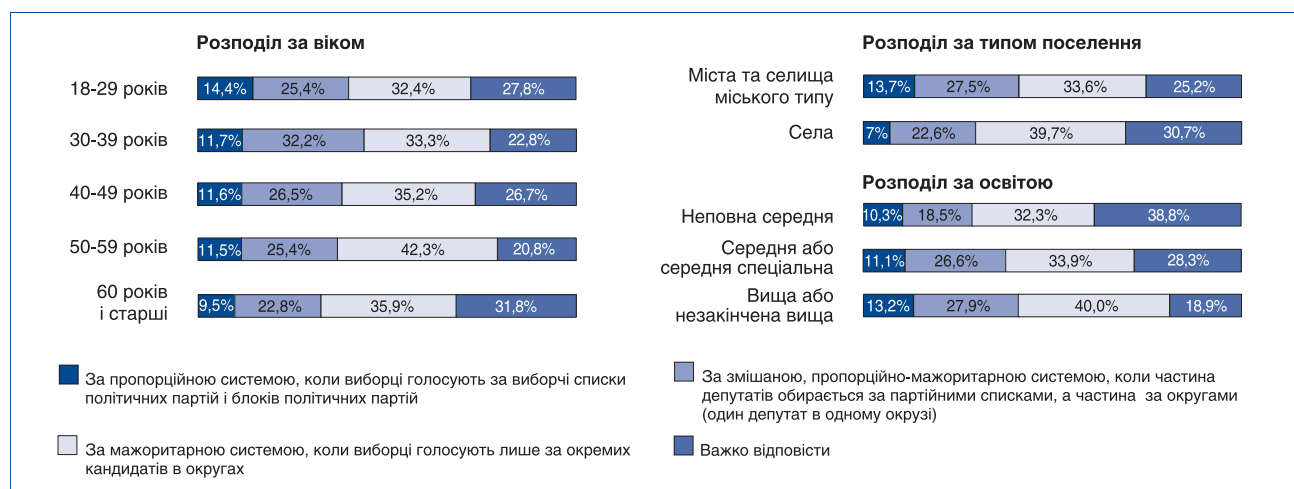
Рівень підтримки різних систем місцевих виборів змінюється залежно від типу населеного пункту, в якому здійснювалося опитування. Серед жителів міст і селищ міського типу (СМТ) пропорційну систему місцевих виборів підтримують 14%, у селах – 7% опитаних. Прихильників змішаної системи також більше в містах і СМТ. Натомість мажоритарну систему місцевих виборів більше підтримують на селі. (діаграма “За якою системою..., розподіл за типом поселення”).

Розподіл відповідей за рівнем освіти не виявив значних відмінностей від загальноукраїнських результатів: найбільшою підтримкою користується мажоритарна система місцевих виборів, на другому місці – змішана пропорційно-мажоритарна система й найменше прихильників має пропорційна система місцевих виборів. Мірою зростання рівня освіти опитаних зменшується чисельність респондентів, яким важко відповісти на питання, якій системі місцевих виборів вони надають перевагу. (діаграма “За якою системою..., розподіл за освітою”).

Висновки

Ставлення громадян до пропорційної системи виборів до місцевих рад коливається залежно від регіону, вікової групи та типу населеного пункту проживання. Втім, через півроку після виборів, проведених за новою, пропорційною системою, переважна більшість виборців таку систему не підтримують. Найбільше прихильників залишається у мажоритарної системи місцевих виборів, яка діяла до ухвалення у грудні 2005р. змін до Закону України “Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів”.

За якою системою в майбутньому доцільно проводити вибори депутатів місцевих рад? % опитаних

² Застосовується такий розподіл областей за регіонами: **Захід** – Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Чернівецька області; **Центр** – Київ, Вінницька, Житомирська, Київська, Кіровоградська, Полтавська, Сумська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська області; **Південь** – АР Крим, Одеська, Херсонська, Миколаївська області; **Схід** – Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська, Харківська області.